

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

**Počátky pražského evangelického sboru a. v. očima jeho členů.
Edice a analýza korespondence členů pražského evangelického sboru a. v.
s Michalem Institorisem Mošovským**

Bakalářská práce

2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta Slavíková**
Osobní číslo: **H15003**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Název tématu: **Počátky pražského evangelického sboru a. v. očima jeho členů. Edice a analýza korespondence členů pražského evangelického sboru a. v. s Michalem Institorisem Mošovským**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce by měla editovat a analyzovat obsah dopisů, které psali členové pražského sboru augsburského vyznání bratislavskému evangelickému knězi a superintendentovi Michalu Institorisovi Mošovskému. S využitím další odborné literatury vztahující se k dějinám pražského a. v. sboru by měla práce přiblížit, jakým způsobem komunikovali členové sboru s osobností, která měla značný podíl na formování sborů a. v. v Čechách a na Moravě a jak vnímali proces vzniku a konstituování svého vlastního sboru.

Rozsah grafických prací: **obrazová a mapová dokumentace**

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Prameny: Korespondence členů pražské sboru a. v. je uložena v Lyceální knižnici Evangelického lycea v Bratislavě (není třeba cestovat do Bratislavy, všechny dopisy poskytnu nafoceně). Dopisy jsou psány pěknou češtinou a dobře čitelným kurentem.

Literatura: HREJSA, Ferdinand. Dějiny České evangelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech, Praha, 1927. KOWALSKÁ, Eva. Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí: hlavné problémy jeho vývoj a a fungovania v spoločnosti, Bratislava, 2001. KOWALSKÁ, Eva. Neznámy Institoris? Pokus o portrét Michala Institorisa Mošovského (1731-1803), Slovenská literatúra 47, 2000, s. 429-442. JUST, Jiří - NEŠPOR, Zdeněk R. ? MATĚJKA, Ondřej. Luteráni v českých zemích v proměnách staletí. Praha, 2009. MELMUKOVÁ, Eva. Patent zvaný toleranční. Neratovice, 2013. NEŠPOR, Zdeněk R. Náboženství na prahu nové doby: česká lidová zbožnost 18. a 19. století. Ústí nad Labem, 2006. NEŠPOR, Zdeněk R. Náboženství v 19. století: nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu? Praha, 2010. NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.). Čeští nekatolíci v 18. století: mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí. Ústí nad Labem, 2007. Po vzoru Berojských: život i víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době. Praha, 2008.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Hana Stoklasová, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2017**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. listopadu 2018**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

PROHLÁŠENÍ

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 23. 3. 2018

Markéta Slavíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce Mgr. Haně Stoklasové, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady, připomínky a ochotu, se kterou se mi věnovala. Zároveň děkuji i své babičce za podporu a povzbuzování v důležitých momentech v průběhu celého mého studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá edicí korespondence luterského superintendenta Michala Institorise Mošovského se členy pražského evangelického sboru a. v. v letech 1782 – 1784. Analyzuje korespondenci po obsahové a jazykové stránce a ukazuje, jak jeho členové vnímali vznik a konstituování vlastního sboru a jak komunikovali s osobností, která měla vliv na formování evangelických sborů a. v. Na začátku je představena stručná historie luterství a pražského evangelického sboru. V poslední části jsou editované dopisy.

Klíčová slova

18. století – toleranční patent – korespondence – evangelický sbor – augsburské vyznání – Michal Institoris Mošovský

Title

Origins of Prague Evangelical Congregation of Augsburg Confession in the eyes of its Members. Edition and Analysis of the Correspondence between the Members of the Congregation of Augsburg Confession and Michal Institoris Mošovský

Annotation

The bachelor thesis deals with editions of the correspondence of the Lutheran superintendent Michael Institoris Mošovský with members of the Prague Evangelical Congregation of Augsburg Confession in the years 1782 - 1784. It analyzes the content and language of the correspondence and shows how its members perceived the emergence and constitution of their own Congregation and how they communicated with a person that had an influence on the formation of the Evangelical Congregations of Augsburg Confession. At the beginning is presented a brief history of the Lutheran Church and the Prague Evangelical Congregation. The last section contains edited letters.

Keywords

18th century – Patent of Toleration – correspondence – evangelical congregation – augsburg confession – Michal Institoris Mošovský

Obsah

Úvod	1
1 Dějiny luterské církve v Čechách až do vydání tolerančního patentu v roce 1781	3
2 Počátek pražského evangelického sboru a. v.	6
3 Edice korespondence Michala Institorise Mošovského	13
Závěr.....	50
Seznam použitých pramen a literatury	53
Jmenný rejstřík	55
Místní rejstřík	58
Seznam obrazových příloh	59
Resumé	68

Úvod

Tématem bakalářské práce je edice a analýza korespondence členů pražského evangelického sboru a. v. s Michalem Institorisem Mošovským. S pomocí další odborné literatury stručně představuje počátek a ustanovení pražského evangelického sboru a způsob, jak jeho členové komunikovali s touto významnou osobností.

Rukopisy editované korespondence Michala Institorse Mošovského (1756-1803) jsou uloženy v Lyceální knižnici Evangelického lycea v Bratislavě, jeho bližší specifikace je uvedena v kapitole č. 3 Edice korespondence Michala Institorse Mošovského.

Vědecké bádání o náboženské toleranci a evangelictví u nás začalo až v druhé polovině 19. století, kdy se touto problematikou zabývali především vlastní členové těchto vyznání. Nejvýznamnějším představitelem evangelické historiografie v Čechách a na Moravě je **Ferdinand Hrejsa**, který o tomto tématu napsal zásadní monografie (např. *Česká reformace*¹). Monografie *České evangelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech* je hojně využívána v této práci.² Významnou kapitolu evangelických církví tvoří také jejich školství, kterému se věnuje **Emanuel Havelka** v knize *Protestantské školství v Čechách a na Moravě*.³

Další neméně důležitou knihou pro tuto práci je *Patent zvaný toleranční*⁴ od historičky a badatelky **Evy Melmukové-Šašecí**, která se věnuje raně tolerančnímu období. Autorka se podílela na větším množství autorských prací, které jsou pro zájemce o evangelické dějiny velkým přínosem. Jedná se zejména o práci *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě 1-8*,⁵ a edici *Příhlášky k evangelickým církvím na základě povolení tolerančním patentem v letech 1781 -1782, země Čechy, kraj 15 Hradec Králové, 1. vydání, Telč 2004*.⁶ Je autorkou mnoha studií. Bibliografie, která vzešla z její iniciativy, ukazuje badatelům nejdůležitější monografie, sborníky a studie vydané k tomuto tématu a tento seznam je průběžně aktualizován.

Jedním z nevýznamnějších současných badatelů věnující se tématu evangelictví a toleranční době je **Zdeněk R. Nešpor**, který hojně publikuje. Některé jeho monografie jsou

---

¹ HREJSA, Ferdinand. *Česká reformace*. Praha, 1914.

² TÝŽ. *Dějiny české evangelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech*. Praha, 1927.

³ HAVELKA, Emanuel. *Protestantské školství v Čechách a na Moravě*. V Praze: Nákladem "Dědictví Komenského", 1910.

⁴ MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*. 2., dopl. vyd. Neratovice, 2013. ISBN 978-80-903920-4-5.

⁵ TÁŽ. *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě*. Vyd. 1. Praha, 1995. sv. 1-8. ISBN 80-85942-10-0.

⁶ TÁŽ. *Příhlášky k evangelickým církvím na základě povolení tolerančním patentem v letech 1781-1782, země Čechy, kraj 14. Tábor*. Telč, 2005.

využity i v této práci (např. *Náboženství na prahu nové doby: česká lidová zbožnost 18. a 19. století*;⁷ *Náboženství v 19. století: nej církevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?*).⁸ Zajímavé informace o slovenském superintendentovi Michalovi Institorisovi Mošovském se nachází ve slovenské monografii autorky **Evy Kowalské** *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. Storočí: hlavné problémy jeho vývoja a fungovania v spoločnosti*,⁹ kde je popsán nejen vývoj církve augsburského vyznání na Slovensku, ale v jedné kapitole se ukrývá i biografii již výše zmiňovaného slovenského superintendenta.

Bakalářská práce je členěna do čtyř částí. První část práce se stručně věnuje obecnému vývoji luterské církve v českých zemích, a to od období vyhlášení basilejských kompaktát v roce 1436 až do roku 1781, kdy byl vydán toleranční patent. Další část shrnuje vznik a ustanovení pražského evangelického sboru. Předposlední část analyzuje korespondenci mezi členy sboru a slovenským superintendentem Michalem Institorisem Mošovským včetně toho, jak členové sboru vnímali proces vzniku a konstituování vlastního sboru. Poslední část práce obsahuje editované dopisy.

Tato práce si klade za cíl být drobným přínosem k dějinám evangelické církve augsburského vyznání v českých zemích. Analýza korespondence by měla přinést nevšední náhled do života věřících v raném tolerančním období a samotná edice dopisů by měla umožnit přečíst si korespondenci, ve které je skryta mentalita věřících v 80. letech 18. století.

---

⁷ NEŠPOR, Zdeněk R. *Náboženství na prahu nové doby: česká lidová zbožnost 18. a 19. století*. Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-86971-06-6.

⁸ NEŠPOR, Zdeněk R. *Náboženství v 19. století: nej církevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?*. Vyd. 1. Praha, 2010. ISBN 978-80-87271-22-3.

⁹ KOWALSKÁ, Eva. *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí: hlavné problémy jeho vývoj a a fungovania v spoločnosti*, Bratislava, 2001.

1 Dějiny luterské církve v Čechách až do vydání tolerančního patentu v roce 1781

Luterství patří k jednomu z křesťanských vyznání, které je ukryto v bohatých českých církevních dějinách a tvoří jejich neoddělitelnou součást. Jedná se o reformační hnutí, u jehož vzniku a formování stál Martin Luther.¹⁰ Vyhlášení basilejských kompaktát rozdělilo věřící českého království na dvě strany.¹¹ První a větší z nich byli kališníci doprovázeni menší skupinou katolíků v područí papeže sídlícího v Římě.¹²

Dvacátá léta 16. století rozšířila víru obyvatel českých zemí o luterské reformační hnutí. Kvůli vnitřním sporům se k této reformaci přihlásila i část kališníků, načež vznikla skupina nazývaná „novoutrakvisté“. Zbylá část podobojí neboli „staroutrakvisté“ lpěla na husitském odkazu přijímání z kalicha, ale jinak byla ochotna se ve všem ostatním sblížit s katolickou církví.¹³ Luteráni raději zůstávali schováni pod institucionální záštitou organizace utrakvistů, což jim přinášelo rozsáhlejší možnosti misijního působení k širším vrstvám obyvatel. Novému českému králi Ferdinandovi I. Habsburskému se v průběhu jeho vlády nepodařilo uskutečnit vizi dominujícího postavení římskokatolické církve.

První pokus o rozšíření vlivu luterské církve se uskutečnil na sjezdu českých utrakvistů, který se konal roku 1543 v Praze se svolením českého krále Ferdinanda I., jež opanoval utrakvistický administrátor Jan Mystopol. Pokoušel se zde o odtržení od katolického vyznání a vytvoření církve zemské po luterském vzoru. Jeho snaha byla marná.¹⁴ V roce 1555 došlo v habsburské monarchii k zrovnoprávnění luterského a římskokatolického vyznání augšpurským náboženským mírem.¹⁵ Možnost náboženské svobody v Čechách přišla v roce 1564 s Maxmiliánem II., kterému byla luterská konfese velice blízká. A tak roku 1575 ústně potvrdil Českou konfesi, která vznikla z politického tlaku stavů a měla zemi chránit před rekatolizačním útlakem. Císař ji odmítal potvrdit písemně a později dokonce bránil v jejím šíření.¹⁶

Za vlády Rudolfa II. tak stále v zemích Koruny české platilo, že o vyznání svých poddaných rozhoduje pozemková šlechta.¹⁷ Luteráni vyšli z úkrytu až v důsledku širší

¹⁰ JUST, J. - NEŠPOR, Z. R. – MATĚJKA, O. *Luteráni v českých zemích*, s. 9.

¹¹ Nejdůležitějším bodem basilejských kompaktát vydaných v roce 1436 bylo přiznání nároku na přijímání z kalicha pro všechny utrakvisty v českých zemích. BECHYNĚ, Jan. *Kompaktáta*. In *Historický obzor* 7, 1996, 1-2, s. 37-40.

¹² JUST, J. - NEŠPOR, Z. R. – MATĚJKA, O. *Luteráni v českých zemích*, s. 23.

¹³ MELMUKOVÁ, E. *Patent zvaný toleranční*, s. 67.

¹⁴ JUST, J. - NEŠPOR, Z. R. – MATĚJKA, O. *Luteráni v českých zemích*, s. 13.

¹⁵ MELMUKOVÁ, E. *Patent zvaný toleranční*, s. 14.

¹⁶ VOREL, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2005, sv. 7, s. 301-302. ISBN 80-7185-648-7.

¹⁷ *Tamtéž*, s. 383-385.

náboženské svobody v době vydání Rudolfova Majestátu¹⁸ a začali s výstavbou samostatné církevní organizace.¹⁹ Stav náboženské svobody trval i za vlády císaře Matyáše. Ten však neměl dlouhého trvání, protože církevní spory mezi utrakvisty a katolíky sílily, což vedlo až ke svolání sjezdu stavů. Situaci mělo vyřešit sepsání žádosti o zachování Majestátu, kde bylo vyžadováno okamžité odčinění skutků spáchaných bezprávím na nekatolících. Císař nekatolickým stavům odpověděl odmítavě, což je natolik pobouřilo, že 23. května 1618 jejich členové vyhodili místodržící z oken Pražského hradu.²⁰

Stavy odmítly za českého krále katolíka Ferdinanda II. Štýrského kvůli převažujícímu nekatolickému vyznání a roku 1619 si zvolily protestantského krále Fridricha Falckého, který si panování dlouho neužil kvůli prohrané bitvě na Bílé Hoře, po které z Čech uprchl. Bělohorská porážka byla pro české stavy drastická, neboť v průběhu dvacátých let 17. století docházelo postupně k vyhlásování protievangelických nařízení, jejichž vrchol - Obnovené zřízení zemské – vydané v roce 1627 pro Čechy a v následujícím roce pro Moravu zakazovalo jakékoliv jiné vyznání než římskokatolické. Stoupenci ostatních konfesí včetně luterské se ocitli mimo zákon. To zapříčinilo, že šlechta a měšťané královských měst konvertovali ke katolicismu nebo navždy opustili svoji vlast. Poddaní se museli srovnat ve víře s vrchností.²¹ Nucený exil nekatolíků zapříčinil oslabení duchovního, populačního a ekonomického profilu zemí království českého.

Ustanovení vestfálského míru v roce 1648 umožnilo některým státům vyznávat nekatolickou konfesi, pokud ji vyznával i jejich panovník. Císař Ferdinand III. nechtěl tato zmírnění zavádět a uplatňoval tzv. „*ius reformandi illimitatum*“ tj. neomezené právo prosazování konfese, k níž panovník náležel. Obyvatelé habsburských zemí mohli vyznávat pouze katolicismus, což znemožnilo naděje na toleranci v náboženství. Porušování těchto nařízení se tvrdě trestalo. Proto některé skupiny obyvatel před veřejností konvertovaly ke katolicismu a v soukromí i nadále věrně vyznávaly původní konfesi.²²

V průběhu 17. a 18. století se postupně měnil charakter zahraničního luterství, který ovlivňoval i (tajně) nekatolíky zemí Koruny české. Habsburská katolická strana reagovala tzv. rekatolizací, která probíhala ve vlnách. Touha po náboženské svobodě byla znatelná již v 18. století a projevy osvícenských principů za vlády Marie Terezie vedly k „tiché“ neoficiální

¹⁸ Rudolfovo Majestát byl vydán 9. července 1609, který zaručoval nekatolíkům v Čechách svobodné provozování jejich náboženské praxe. JUST, Jiří. 9. 7. 1609 - *Rudolfovo Majestát: světa a stíny náboženské svobody*. Praha, 2009. Dny, které tvořily české dějiny. ISBN 978-80-86515-92-2.

¹⁹ JUST, J. - NEŠPOR, Z. R. – MATĚJKA, O. *Luteráni v českých zemích*, s. 23.

²⁰ ČORNEJOVÁ, Iva et al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Vyd.1. Praha, 2008, sv. 8, s. 90-93. ISBN 978-80-7185-947-5.

²¹ JUST, J. - NEŠPOR, Z. R. – MATĚJKA, O. *Luteráni v českých zemích*, s. 127-128.

²² MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*, s. 14-15.

toleranci, která svoji zákonnou formu získala až za vlády jejího syna Josefa II.²³ Ten měl kladný vztah k náboženské toleranci, která v monarchii přispěla k růstu počtu obyvatel a celkovému zlepšení ekonomické situace.

Náboženské toleranci v monarchii předcházely dva dokumenty: Hayův návrh na řešení situace nekatolíků na Valašsku z ledna 1780 a Blümegenovo memorandum týkající se téže věci. Ještě v únoru byl připraven toleranční cirkulář, který královna odmítla podepsat. Aby Josef II. zklidnil situaci, zrušil tzv. náboženské komise, které desítky let vyhledávaly a obracely tajné nekatolíky, načež dal pokyn ke zrušení i tzv. misionářů, kteří jako členové těchto komisí měli určené trasy, na kterých vykonávali svoji misijní činnost.²⁴ Vídeň se od počátku roku 1781 potýkala se žádostmi o náboženskou svobodu z Uher i Moravy.²⁵ V březnu byl zrušen trest nuceného stěhování do Sedmihradska nebo do Uher těm, kteří nevyznávali katolickou víru. Počátkem května bylo ukončeno pátrání po kacířských knihách a v září se císaři dostala do ruky další žádost evangelíků o náboženskou svobodu, která již neskončila roztržením.²⁶ Kvůli všem těmto snahám začíná v roce 1781 bezprostřední zápas o toleranční patent.²⁷

Celý jeho text byl připraven ve státní radě 20. října 1781 a ještě ten den byl rozeslán všem zemským úřadům ke zveřejnění. Skutečným datem vyhlášení byl stanoven 13. říjen, tedy den, kdy o něm císař rozhodl ve státní radě. Jeho původní text byl německý, ale zákonné platnosti nabyl i text český, který pořídilo moravské zemské gubernium 27. října a české zemské gubernium jej přijalo o tři dny později.²⁸

---

²³ JUST, J. - NEŠPOR, Z. R. – MATĚJKA, O. *Luteráni v českých zemích*, s. 128.

²⁴ *Tamtéž*, s. 28

²⁵ *Tamtéž*, s. 33

²⁶ *Tamtéž*, s. 29

²⁷ *Tamtéž*, s. 38

²⁸ *Tamtéž*, s. 41

2 Počátek pražského evangelického sboru a. v.

V Praze po vydání tolerančního patentu vznikly dva protestantské sbory. Z iniciativy generála a hraběte Dagoberta Siegmunda Wurmsera byl založen v červenci 1782 německojazyčný vojenský sbor luterského vyznání. Tvořili ho důstojníci obou tolerovaných vyznání a civilní osoby – němečtí obchodníci, řemeslníci, úředníci. Představeným sboru se stal hrabě z Wurmseru a financoval ho z vlastních prostředků. Modlitebna se nacházela v bývalém Morzinově paláci. Členové sboru nevytvářeli žádné seznamy věřících, ani se nemuseli slavnostně přihlašovat. Na pozici kazatele nastoupil Christian Georg Schmidt z Erlangu. Ludwig Stöhr zastával dvě pozice – varhaníka a školního kantora.

V Praze žili i čeští evangelíci, kteří měli zájem o založení vlastního sboru. Původní seznam přihlášených nesplňoval minimální počet k jeho založení, proto byl doplněn i o členy německého vojenského sboru a další Čechy z Rakovnického, Berounského či Kouřimského kraje. Sbor byl ustanoven ještě v roce 1782 a jako kazatele si členové povolali Matěje Markoviče z Pustého Fedýmeše u Bratislavy.²⁹

V období od vydání Obnoveného zřízení zemského až do roku 1781 v Praze docházelo k pronásledování a věznění tajných evangelíků či k zabavování a ničení kacířských knih. Jedním z vězněných byl i pozdější člen pražského evangelického sboru šrotýř Jan Hanzlík, kterého propustili den před vydáním tolerančního patentu. Další horliví evangelíci František Svoboda a Martin Novotný se raději od Prahy vzdálili. Svoboda se později vrátil a přidal ke sboru. Novotný i po vyhlášení náboženské tolerance zůstal nezvěstný.

Josefu Volfovi se jako jednomu z mála tajných pražských evangelíků podařilo zůstat v anonymitě. Vyrůstal v tajné evangelické rodině, v mládí se vyučil řemenářství, později sloužil u armády a za sedmileté války se účastnil tažení do Saska. Zde se ve své víře utvrdil. Po návratu se usadil v Praze, kde se věnoval svému řemeslu, oženil se s Annou Volfovou, s níž měl početnou rodinu. Do Saska se rád vracel, aby zde nakupoval v Čechách zakázané knihy.

Další člen, mlynář Tomáš Zicha, rád vytvářel kompilace ze starých českých knih. Pro pražské evangelíky byl důležitý kontakt se zahraničím. Ve spojení s drážďanským kazatelem českého původu Jiřím Petermannem byl Josef Virch. Velká část evangelíků v Praze se navzájem neznala, udržovali ovšem kontakty se slovenskými evangelíky a doufali v jejich podporu a pomoc v nadcházejícím období.³⁰

---

²⁹ MELMUKOVÁ, E. *Patent zvaný toleranční*, s. 182.

³⁰ HREJSA, F. *Dějiny české evangelické*, s. 39-42.

V průběhu roku 1782 se začaly zakládat evangelické sbory a věřící se hromadně přihlašovali k augsburskému vyznání, jen Prahu opanoval klid. Mnoho tamních evangelíků se bálo veřejně přihlásit, proto kazatel Pavel Ježovič z Přítrže na dnešním Slovensku poslal na pomoc v únoru 1782 mezi Pražany řemeslníka z Myjavy Jana Šaška. Ten se je snažil povzbuzovat k přihlášení. Po jeho odjezdu pokračoval Ježovič v povzbuzování písemně a zmínil se jim o možnosti povolání vlastního kazatele z Uher. Doporučil jim Michala Institorise Mošovského, který jim přislíbil pomoc s hledáním kazatele nejen pro Prahu, ale i pro ostatní evangelické sbory nacházející se na území království českého.³¹

Velkým problémem byla nejednotnost vyznání evangelíků v Praze. Jedna část se považovala za husity, další za české bratry, luterány nebo kalvinisty. Povoleno bylo pouze augsburské a helvétské vyznání. Toleranční nařízení z roku 1782 určovala, že matriční knihy narození, sňatků a úmrtí zůstávají i nadále v režii katolických duchovních. Evangelický pastor mohl vést matriky soukromě. Pro zahájení činnosti v novém sboru musel mít kazatel osvědčení o své způsobilosti od těšínské konzistoře nebo uherského superintendanta. Staré a nevyužívané kostely katolické církve byly předány evangelíkům, kteří si je upravovali podle předem stanovených podmínek.³²

Od dubna 1783 se začala rozvíjet velmi bohatá korespondence mezi Pražany a Michalem Institorisem Mošovským, který jim přislíbil pomoc s hledáním kazatele. Nejprve si museli obstarat náboženské povolení a modlitební dům. V dalších dopisech jim poradil, aby požádali o pomoc generála Wurmsera a nabádal je ke sjednocení ve vyznání. V odpovědi mu psali, že sehnali potřebný počet věřících. Michal Institoris Mošovský měl z toho radost a radil jim, aby se před duchovní komisí sjednotili pod augsburským vyznáním, sepsali list o platu kazatele, vyžádali si potřebné potvrzení a pas na cestu do Modry k superintendentovi Michalovi Torkošovi, který měl kazatele schválit. Další možností bylo poslat povolávací listinu (vokaci)³³ Institorisovi, který by situaci vyřešil za ně.³⁴ První dochovaný seznam pražských evangelíků z roku 1782 obsahoval věřící nejen ze Starého a Nového Města, ale i přilehlých obcí Pitkovic, Kuřího, Lipan, Benic, Hájů, Hostivaře, Nupak, Dubče, Stupic a Osnice.

V září 1782 se zastavil na své cestě do Uher v Praze kandidát bohosloví a milovník českého jazyka toužící po seznámení s Josefem Dobrovským. Podporoval Pražany v přestupu k augsburskému vyznání a někteří si ho oblíbili natolik, že začali přemýšlet o jeho povolání za

---

³¹ *Tamtéž*, s. 44-46.

³² *Tamtéž*, s. 46-47.

³³ V dopisech se v dobovém jazyce tato listina nazývá vokátor.

³⁴ *Tamtéž*, s. 48-49.

kazatele.³⁵ S tímto nápadem Pražané seznámili i Michala Institorise Mošovského a požádali ho o radu. Ten jim sdělil, že Praha je hlavní město a potřebuje, aby měl kazatel bohaté zkušenosti s bohoslužbami, což Ribay jako čerstvý absolvent studií nesplňoval a byl povolán pro jiný sbor.³⁶

Každý zapsaný člen musel sboru platit roční příspěvky. Někteří členové bydleli ve vzdálenějších vesnicích, což byl problém kvůli možnosti dojezdu pastora. V říjnu roku 1782 podali členové žádost generálovi Wurmserovi k propůjčení místnosti v Morzinově paláci jako provizorní modlitebny. Ten žádost schválil.³⁷ Pražané doufali, že se jejich kazatelem stane sám Michal Institoris Mošovský. Ten to však odmítl a na místo pražského pastora jim vyhlédl Matěje Markoviče z Pustého Fedýmeše, který se ve své funkci osvědčil.³⁸

Žádost o povolení zřídit si vlastní sbor a povolání duchovního správce předložili pražští evangelíci svému guberniu ke schválení 7. listopadu 1782 a podepsali ji jejich zástupci Jan Virch, Josef Volf, Jiří Vojáček, Josef Vrána, Jan Miňovský, Josef Vápenka a Josef Houdek. K žádosti byl přiložen i seznam členů s jejich podpisy, který dosahoval počtu 106 rodin. V žádosti formulovali požadavek na seskupení se ve sbor, zřízení vlastní modlitebny a povolání duchovního správce, který by jim kázal v českém i německém jazyce. Neopomněli tedy ani na německy hovořící evangelíky žijící v Praze. Žádost dále obsahovala, že mohou dočasně provádět bohoslužby v paláci generála a hraběte Dagoberta Siegmunda z Wurmseru, než si budou moci zřídit vlastní modlitebnu a doložili k tomu i jeho svolení. Zavázali se k placení 400 zlatých ročně novému kazateli včetně zajištění jeho ubytování a z dobrovolných příspěvků ostatních členů by mohl jeho plat vzrůst až na 600 zlatých ročně a také požadovali místo ke stavbě kostela a pohřbívání

Gubernium jim odpovědělo, že si mohou povolat kazatele, který musí mít potřebná potvrzení k činnosti již 13. listopadu 1782. Hned druhý den napsali Volf, Virch a Tomáš Zicha v zastoupení pražských evangelíků Michalovi Institorisi Mošovskému dopis, že mají svolení povolat si vlastního kazatele. K tomuto dopisu přiložili psaní i pro jejich budoucího kazatele. Institoris jim odpověděl, že psaní předal jejich budoucímu kazateli Matěji Markovičovi.³⁹

---

³⁵ *Tamtéž*, s. 50-51.

³⁶ *Tamtéž*, s. 51-52. Byl povolán do Bohunic (Bagonya) v Hontské stolici (župě) na jižním Slovensku. Tuto informaci můžeme nalézt v Rybaiově životopise. MENŠÍK, Ferdinand. Jiří Ribay . Kapitola z dějin literárních. Vídeň, 1892. Dostupné z: <<http://www.digitalniknihovna.cz/svkhk/view/uuid:c40ebd61-5dac-43b0-a2ff-20b2219f6949?page=uuid:e9e22ec-de41-11e7-8ed4-00155d012101>>.

³⁷ *Tamtéž*, s. 52-54.

³⁸ *Tamtéž*, s. 56-57.

³⁹ *Tamtéž*, s. 57

Dopis, ve kterém povolali Matěje Markoviče za svého kazatele, odeslali 20. listopadu 1782. Odpověděl jim, že 17. nebo 18. prosince dorazí do Prahy, proto dali pražští evangelíci vytisknout 400 cedulí, kterými ostatní členy i v blízkém okolí informovali o brzkém příchodu jejich kazatele.⁴⁰

Před příjezdem nového kazatele dne 2. prosince 1782 zemřela evangelička Ludmila Morávková a její mrtvé tělo bylo převezeno 4. prosince na hřbitov u Jindřicha na Novém Městě. K tomuto procesí se sešlo asi 4000 obyvatel Prahy, kteří na evangelíky pokřikovali a házeli kameny. Někteří radní tyto skutky nechali bez povšimnutí. Evangelíci proto museli požádat městskou stráž o zásah. Tato událost ukázala, proč se pražští evangelíci tak pomalu a s obavami veřejně přihlašovali k evangelické církvi. Až 11. prosince 1782 pražské gubernium nařídilo magistrátu viníky potrestat a zatknout.⁴¹

První duchovní správce Matěj Markovič dorazil do Prahy i s rodinou 17. prosince 1782 a byl zde radostně přivítán. S příchodem nového kazatele nastalo v Praze období usilovné a organizované práce na budování sboru. Pro Markoviče nebyl při příjezdu přichystán byt, proto byl ubytován v hostinci Jana Vircha u Černé Růže. Zde pobýval až do roku 1784. Guberniu byla zaslána žádost o potvrzení jeho funkce, aby mohl bohoslužebnou činnost konat již na Vánoce 1782. Tu pozdržel pražský hejtman a tak Markovičova činnost započala až 1. ledna 1783. Bohoslužby se konaly v paláci generála Wurmsera vždy po odsloužení těch německých.⁴²

Jako kostelní sluha působil z počátku tesař Gottlieb Bayer a jako varhaník vypomáhal Ludvík Stöhr z německého sboru. Církevních služeb bylo málo, protože evangelické sňatky se nekonaly často a smíšené sňatky oddával katolický farář. Vzdálené křty a pohřby vykonával také, jelikož nebylo z počátku možné tam Markoviče dopravit. První pohřeb, který Markovič vedl, neproběhl v poklidu kvůli nadávkám a křiku okolního obyvatelstva. Situace si vyžádala znovu přítomnost městské stráže. Viníci byli zatčeni a odsouzeni ke třem měsícům žaláře. O dalších nepokojích nejsou žádné záznamy.⁴³

Po předložení seznamu věřících se i nadále k pražskému sboru přihlašovali tajní evangelíci. Již 15. prosince 1782 byl vydán dvorský dekret určený pro krajské úřady, kterým chtěli katolíci omezit přestupy k evangelické víře časovými obdobími. Tím se stal 31. prosinec 1782. Přestupy konané po 1. lednu 1783 byly zakázány. Omezení v praxi ale nebylo možné, a proto byl vydán další dvorský dekret z 21. února 1783, kterým stanovili, že všichni

---

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 58.

⁴¹ *Tamtéž*, s. 58-59

⁴² *Tamtéž*, s. 61

⁴³ *Tamtéž*, s. 62-63.

přestupující k evangelickému vyznání jsou povinni účastnit se šestitýdenního cvičení v katolictví od svého stávajícího duchovního. Tímto počinem jim zabránila katolická církev v dalších početnějších přestupech. Kdyby se nějaký věřící vzpouzel šestitýdenní lhůtě, byl potrestán. Katolický duchovní však neměl klást překážky těm, kteří chtěli přestoupit k protestantskému vyznání. Koncem roku 1783 čítal sbor na 150 rodin. Sbor neoplýval finančními prostředky na založení školy pro vyučování evangelického náboženství, ani na povolání učitele.

Úkol shánět finanční prostředky pro sbor měli na starost starší neboli představení církve. Prvním představeným církve se stal občanský stavitel Jan Virch, který vlastnil hostinec u Černé Růže. Dalšími představenými byli Josef Volf, Jan Hanzlík, kožišník František Svoboda a Tomáš Zicha. Tito starší se starali o jmění, sbírání členských příspěvků, hledání finanční pomoci v cizině a o účty, které byli povinni předkládat úřadům. Pokladním byl Tomáš Zicha, který v roce 1783 zemřel a po něm tuto pozici převzal Josef Volf. Finanční situace sboru nebyla zpočátku příznivá, protože chyběly finance na kazatelův plat a na péči o posvátné nádoby. Sbor zahajoval sbírky na důležité výlohy a podporu hledal i v zahraničí zejména v německých městech Hamburku, Lipsku, Mannheimu a Norimberku. V roce 1783 se finanční situace sboru zlepšila natolik, že pořídili Markovičovi starý kočár na dojezdy ke vzdálenějším věřícím mimo Prahu.⁴⁴

Markovič požadoval zvýšení platu ze 400 na 600 zlatých ročně, dále byt blíže budoucí modlitebně, dřevo na otop a povolání evangelického školního učitele. Pokud by sbor nevyhověl těmto požadavkům, hrozilo, že by sbor opustil. V odpovědi členů sboru byla prosba o shovívavost, kvůli dočasné finanční tísní. Plat mu nezvýšili, pouze přislíbili byt a dary za dobrou činnost. Pokud by se rozhodl i přesto odejít, prosili ho, aby ve funkci setrval do doby, než si povolají nového duchovního správce. Kandidátem se stal Jan Borrot, který v téže době odváděl do Uher syna Josefa Volfa Kristiána, který tam měl studovat. Markovič nebyl s odpovědí spokojený, ale i přesto ve sboru nadále setrval, protože doufal ve zlepšení poměrů.⁴⁵ Celou situaci nakonec pomohl vyřešit Michal Institoris Mošovský, který v dopisech Pražanům radil, aby se snažili vyhovět alespoň některým požadavkům jejich kazatele. Markovičovi pronajali byt blíže k modlitebně, zvýšili mu plat a na místo evangelického kantora dosadili Jana Frička, který převzal i pozici varhaníka.⁴⁶

---

⁴⁴ *Tamtéž*, s. 64-66 a 77.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 66-69.

⁴⁶ *Tamtéž*, s. 70-71.

Další problémy nastaly kvůli literární činnosti Matěje Markoviče. Řada katolíků na něj podala ke guberniu žaloby a po několika výstrahách byl 23. srpna 1783 z úřadu sesazen. On sám se ocitl bez zajištění a pražská evangelická církev bez kazatele. Za nového kandidáta byl určen spisovatel, kněz a jazykovědec Jiří Ribay. Po skončení vyšetřování se ukázalo, že žaloba na Markoviče byla neodůvodněná a dne 5. listopadu 1783 ho dosadili zpět do jeho úřadu.⁴⁷

Odpadlých evangelíků, kteří přestupovali zpět ke katolické anebo k protestantské helvétské víře postupně přibývalo i v Praze. Všichni představení včetně Markoviče se snažili tento problém vyřešit.⁴⁸

Vlastní modlitebnu, panský dům v Truhlářské ulici, zakoupili představení sboru dne 22. ledna 1784 a v dubnu téhož roku zapsali tuto transakci do veřejných knih, čímž se dům stal vlastním majetkem sboru. Dům procházel úpravami, aby vyhovoval bohoslužebným potřebám a ubytování kazatele. Koupě varhan značila již brzké zprovoznění modlitebního domu. Slavnost svěcení modlitebny proběhlo 9. května 1784. Zahájili ji zpěvem písně, kterou pro tuto příležitost složil Matěj Markovič, a poté následovala první bohoslužba. Modlitební dům nabídli k využívání i německému vojenskému sboru jako poděkování za propůjčení Morzinova paláce. Němečtí evangelíci v novém domě zřídili byt svému kazateli Schmidtovi, který s Markovičem udržoval přátelské vztahy.⁴⁹

Sbor se v roce 1784 rozšířil o nové věřící a po finanční stránce nikterak nestrádal, i když výlohy spojené s novou modlitebnou a vybavením byly náročnější. I v roce 1784 došlo k dalšímu ohrožení působení Markoviče v Praze. Členové sboru za něho hledali náhradu. Michal Institoris Mošovský jim radil, aby se obrátili na krucemburského kazatele Jana Laho, který chtěl tuto funkci přijmout a na pobyt v Praze se těšil. Situace se ale uklidnila a Markovič zůstal i nadále ve funkci kazatele.⁵⁰ Tuto funkci zastával až do roku 1793, kdy zemřel.⁵¹

České luteránské sbory vytvořily samostatnou zemskou superintendenci. Superintendenty doživotně jmenoval císař. Seniory navrhovali superintendenti a volila je konzistoř, která k tomu musela mít státní schválení. Superintendent dohlížel na vedení a vykonávání náboženských obřadů a na osoby, které působily při veřejných kázáních v modlitebnách, či ve školách. Dále na úřadování kazatelů, pořádek ve veřejných službách Božích a spravování církevního jmění potřebného na výdaje náboženských ústavů přidělených diecézí. Prvním

---

⁴⁷ *Tamtéž*, s. 74-76.

⁴⁸ *Tamtéž*, s. 68.

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 84-86.

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 87-88.

⁵¹ *Tamtéž*, s. 144.

českým superintendentem se stal krucemburský kazatel Jan Laho. Úřad zastával v letech 1784-1785 a sídlil v Krucemburku⁵².

V čele evangelické augsburské církve stanula evangelická konzistoř v Těšíně, která vznikla v červenci 1784 přeměnou dosavadní náboženské komise. Členy komise, tedy jednoho evangelického duchovního, laika a předsedu katolického vyznání doživotně jmenoval císař. Předsedal jí Jan hrabě Larisch a po jejím přesunutí do Vídně na základě dvorského dekretu z 24. září 1784 jí předsedal Jakub von Wöber. Hlavní činností komise byla správa nově vznikajících evangelických sborů a jmenování jejich duchovních.⁵³

---

⁵² Druhým českým superintendentem byl Štěpán Leška, který úřad zastával v letech 1786 – 1798 a sídlil v Křížlicích, Krabčicích a v Praze. Další byli Johann C. F. Götschel (1798-1799, sídlo: Praha) a Carl F. Hoenick (1800 – 1807, sídlo: Heřmanovy Sejfy). JUST, J. - NEŠPOR, Z. R. – MATĚJKA, O. *Luteráni v českých zemích*, s. 167-168.

⁵³ JUST, J. - NEŠPOR, Z. R. – MATĚJKA, O. *Luteráni v českých zemích*, s. 167-168.

3 Edice korespondence Michala Institorise Mošovského

Rukopisy dopisů z let 1756-1803 se nacházejí ve fondu Michala Institorise Mošovského v Lyceální knižnici Evangelického lycea v Bratislavě, která je součástí knihovních fondů Slovenské akademie věd. Tento rozsáhlý fond obsahuje skoro 3000 listů.⁵⁴

Jedná se o dopisy členů pražského evangelického sboru augsburského vyznání adresované právě luterskému superintendentovi. Tyto dopisy jsou pouze zlomkem jeho korespondence a netvoří ucelený soubor, chybí zde odpovědi, což poněkud ztěžuje vysvětlení některých narážek, a proto souvislosti nemusí být zcela jasné. Přesto jsou zajímavým pramenem pro studium dějin luterství zejména v 80. letech 18. století, kdy vrcholily přestupy katolíků k luterské církvi a byl to také počátek zakládání vlastních luterských sborů.

Většina dopisů je velmi dobře zachována, pouze u některých částí se objevuje vybledlý inkoust. Na dopisech jsou viditelné záhyby od původního přeložení papíru a většina z nich se vyznačuje podobnou strukturou. Dopisy jsou psány pěknou češtinou a dobře čitelným kurentem. Písemné vyjadřování členů sboru je většinou dobře srozumitelné. Po obsahové stránce jsou dopisy bohaté na uctívání pozdravení, chválení Pána Boha a další náboženské formule, ale vlastní sdělení o dění a problémech ve sboru zabírají jejich menší část. Tato analýza je rozčleněna stejně jako edice dopisů podle pisatelů.

Tiskař a člen sboru Jan Tomáš Höchenberger psal Michalu Institorisi Mošovskému o knihách od Matěje Markoviče, které nechal pro evangelíky tisknout, ale jelikož nešly na odbyt, tak ho poprosil o pomoc s jejich prodejem v Uhrách. Michal Institoris Mošovský mu ji nejspíš přislíbil, protože ke druhému dopisu připojil sto kusů výtisků knih.

Jan Hovorka, pražský měšťan a člen sboru, se ve svém dopise obával přihlášení se k vyznávání luterské konfese kvůli postihům od katolické církve a doufal ve zlepšení těchto poměrů.

V dopisech Jana Vircha, stavitele a majitele hostince u Černé Růže, nalezneme problémy, se kterými se jeho členové potýkali při zakládání vlastního sboru. Z počátku se řešil problém s německy hovořícím kazatelem Christianem Georgem Schmidtem z Erlangu, jehož kázáním řada evangelíků v Praze nerozuměla. Další byl problém s kazatelem. Některým evangelíkům v Praze se zalíbil kandidát bohosloví Jiří Ribay, který nebyl proti tomu zůstat v Praze. Michal Institoris Mošovský s tím nesouhlasil, protože chtěl v hlavním městě českého království zkušenějšího kazatele. Nakonec byl vybrán pro sbor kněz Matěj Markovič z Uher.

---

⁵⁴ KREJČOVÁ ZAVADILOVÁ, Gabriela. – STOKLASOVÁ, Hana. Evangeličtí kazatelé z Uher – formování nové společenské skupiny. In *Cornova* 6, 2016, č. 1, s. 37. ISSN 18046983.

Dopisy Josefa Volfa, řemenáře, staršího sboru a jeho manželky Anny Volfové se obsahově dělí do dvou rovin. První se týkala jejich syna Kristiána, který byl poslán na studia do Uher. Starostliví rodiče měli o syna strach, a proto poprosili Michala Institorise Mošovského, aby na něj dohlédl, jelikož byl jejich jediným známým v Uhrách. Druhou rovinou bylo fungování sboru a problémy, které bylo nutné v dané situaci řešit. Josef Volf se Michalu Institorisi Mošovskému zmiňuje v dopisech o věřících v Kouřimském a Čáslavském kraji, kteří touží po vlastním sboru a kazateli.

Starší sboru, mlynář Tomáš Zicha si psal s Michalem Institorisem Mošovským v průběhu let 1782-1784. Z těchto dopisů je patrné, že prvotní překážky při ustavování sboru byly postupně překonávány jen díky obětavé pomoci a nekončící podpoře luterského superintendenta Michala Institorise Mošovského. Neměl na starosti jen pražský sbor, ale i další sbory na území habsburské monarchie, přesto s jednotlivými členy sboru udržoval čilou písemnou korespondenci.

Evangelíci v Praze ještě před ustanovením sboru nevěděli, ke které povolené konfesi dle tolerančního patentu by se měli přihlásit. Tento problém trápil i Michala Institorise Mošovského, a proto sboru pomáhal, jak mohl. Po jmenování Matěje Markoviče za kazatele pražského evangelického sboru se vytvořily nové problémy, především kvůli členům sboru a jejich rozdílné národnosti – české a německé. Další překážkou byla luterská podoba liturgie a kazatel Matěj Markovič zápasil i s katolickým okolím kvůli vlastní literární tvorbě. To vyvrcholilo roku 1783 jeho odvoláním z postu kazatele. Po několika měsících se ukázala jeho obvinění neodůvodněná a Matěj Markovič se vrátil zpět na post kazatele, na kterém působil až do své smrti v roce 1793.

Ediční poznámka:

Hlavní část bakalářské práce vychází z editované korespondence. Citované dopisy jsou ponechány v dobové češtině a koncovky sloves v minulém čase zůstaly beze změny. Aby byl text srozumitelný, je v edici doplněna interpunkce podle dnešních pravidel českého pravopisu, původní rukopisná podoba odstavců v dopisech zůstala zachována.

Nejzásadnější změna v dopisech byla provedena částečným převedením – transkripcí textu do současné gramatické normy (ve více slovech, která obsahovala dvojhlásky au → ou př. jsau → jsou; u dalších slov počáteční dvojhlásku au → ú př. aučastni → účastni; souhlásku g → j; dvě souhlásky ss → š; dvojhlásku ie → ě; souhlásku w → v; souhlásku h → ch). Při přepisování jsou respektovány některé nespisovné a archaické prvky (např. nejčko, okoličnost, zmatka, oudové, stádce, odplatitel, kvartýr, sumovně, salutirovaný, recomendirovaný, examinýrovaný, fedrování apod.). Chyby ve skloňování zájmena já

(mě/mně) jsou opraveny, ostatní jsou ponechány v původním tvaru. Chybějící čárky a háčky nad samohláskami jsou doplněny a podoba jednotlivých vlastních i místních jmen je rovněž ponechána beze změny např. Josef Volf → Josef Wolff, Jan Virch → Jan Wirch. Slovo regirunk se v dopisech objevuje v různých formách (př. regierung, regierunk, atd.), ale pro edici je vybrán tento tvar, který se objevuje nejčastěji. U sloves je ponechána zastaralá forma infinitivů s – ti, také jsou zachovány zastaralé participiální tvary slovesa být (např. jsouc, jsouce, jsoucí). Kvůli srozumitelnosti byly ojediněle upraveny pádové vazby u sloves. Jsou také upravena velká písmena podle současné normy, ponecháno velké u Páně, Bůh, Boží, Pán Bůh, Pán Ježíš Kristus, Duch svatý, Hospodin, Milost, Amen. Je rovněž ponecháno „onikání“ při oslovení a názvy měsíců jsou zachovány v původních tvarech (např. Aprili, January, 9bris apod.)

Jan Tomáš Höchenberger Michalovi Institorisovi Mošovskému

rkp. fasc. 595/1

1783

13. března

Štěstí, zdraví a hojného požehnání od Boha všemohoucího vinšuji vám srdečně a upřímně Amen, dvojctihodný vysoce mocný pane otče!

Jakož jsem nejslavněji od dvojctihodného pana Markoviče Konfesi k vytištění přijal, takť jsem ji i šťastně také vytlačil ne bez malé naděje, že tudy svým milým vlastencům mnoho prospěji, obzvláště těm, kteří v náboženství svém jako třtina větrem sem a tam se klátící, dosavad nevědí, jak by hodně a na jaký způsob večere Páně požívati měli. Jakž pak koli má péče veliká byla skrze veřejné zprávy, aby tato knížka mezi našimi druhy náležitě k rozhlášení přišla, tato nic však méně má všecka snažnost nadarmo byla, a mimo 20, které jsem prodal, všechny téměř exemplářové ležeti a zůstatí. Konečně umyslil jsem sobě na všechny pány faráře, jakž přiložený tento vytištěný list ukazuje, psáti jich snažně žádati, aby mi k prodeji jich napomáhali, tu mi nějaká naděje pozůstává, že mi jich něco od rukou vyjde. Aby pak počet ten, který jsem jich natiskl, mně vyšel, velikou toho pochybnost mám, protož mám při této příležitosti na vás, dvojctihodný pane otče, poníženou žádost, jesti kdyby tam ve Prešpurku⁵⁵ na se nějaký odbyt býti mohl, chtěl bych s nimi za jiné knížky a pana Augustýna Packo změnu učiniti, a zvláště za Zahrádky a Jádra modliteb, kterých dosavad pod presem nemám. Ostatně na důkaz mé vděčnosti odesílám vám 50 exemplářů Listovní odpovědi

---

⁵⁵ dnešní Bratislava

s Konfesí Českou, též s exemplář Nevinného Odpadlce⁵⁶, z kteréhož noty teprv na světlo vydám, poněvadž je tlačiti pohromadě, viděla se mi věc pro sprostý lid býti neplatná zvláště, poněvadž na větším díle v latině jsou. Z omylů žádám sebe milostivě vymluveného míti, neboť nejprve začátečník jsem, a druhé, kterýž se do knížky vloudily, mně při tištění nepovědomé byly, jak k. p.⁵⁷ jest: z částky vaší, z částky jiné, u nás způsob mluvení jest: dílem vaše, dílem jiný, ostatní jako jesti okoličnost neb okolostojičnost, všecko jedno jest a první nyní místo má!

Když se vám do Milosti co nejponíženěji poručím, žádám poníženě, kdyby vám nějaká práce česká byla před rukama, abyste ji mně laskavě popřáli sobě oblíbili. Zůstávám váš, dvojctihodný pane otče, upřímný služebník.

v Praze 13. března 1783

Johann Thomas Höchenberger

Jan Tomáš Höchenberger Michalovi Institorisovi Mošovskému

rkp. fasc. 595/1

1783

14. dubna

Hojného požehnání mnohonásobné Milosti od Boha nejvyššího vám upřímným srdcem žádám a vinšuji dvojctihodný vysoce učený pane otče.

Z vašeho na dvojctihodného pana otce Markoviče odeslaného psaní vyrozuměl jsem toho na stále mysli majícího zadostiučinění, spokojenost z té také vaší mně milé náklonnosti obzvláště se těšíc, které bych sobě u Vás dvojctihodný pane otče na další čas zachoval, všeho možného přičinění vynaložím.

Podle žádosti odesílám těch sto kusů předepsaných Listovních odpovědí, dle úmluvy ze srozuměného psaní, ke kterému jsem spolu přidal 4. Nevinný Odpadlec s připojenými notami, jakož i jiné u mě vytlačené některé malé knížky, které k vám, mně mnoho vážený dvojctihodný pane otče, z upřímnosti objevuji následovně i ty některé vytlačené psaní a několiké návěsti, též i kratičké poznamenání prodávajících knížek našeho českého jazyka.

Ostatně se vaší bratrské lásce a upřímnosti dáleji poroučeje a zůstávám Váš, dvojctihodný, vysoce učený pane otče, v Kristu upřímný služebník.

v Praze dn. 14. dubna 1783

Johann Thomas Höchenberger

---

⁵⁶ spis Matěje Markoviče vydaný roku 1783 v Praze

⁵⁷ zkratka ku příkladu

Jan Hovorka Michalovi Institorisovi Mošovskému

rkp. fasc. 595/1

1783

22. dubna

Pokoj a Milost Pána našeho Ježíše Krista, ze srdce jim vinšuji, až k vám Milostí Ducha svatého obdařený dvojctihodný pane otče,

žádám poníženě, aby mi bylo odpuštěno, že já jim tímto listem zaneprázdnění činím neb toho nikterak nemohu opomenouti pro tu lásku, kterou v mém srdci k nim mám, buď toho svědek otec Pána našeho Ježíše Krista, jenž poznává zdaleka srdce jednoho každého, že pravdu mluvím, neb nemohu dost vypraviti, jakou jsem měl radost a posavad v mém srdci cítím, když vaši dvojctihodnou osobu a lásku ke mně nakloněnou a vaše hodné posluhování podle nařízení Kristova, mé oči spatřily, z čehož buď Bohu našemu čest, chvála navěky. A našemu nejmilostivějšímu císaři dej otče moudrost svatou a roky panování i slavné vítězství nad jeho nepřáteli, že nám tu svobodu zdávna v pláči žádající povoliti ráčil, též i buď chvála věčná Hospodinu Bohu našemu. Z příjezdu milostivého pana generála Wurmsera, který jako veselé slunce po smutné zimě v naší zemi se ukázal a pod ochranu svou tu malou církvíčku jako slepice svá kuřátka křídly přikrývá, tak jako Milost pláštěm dobrotivé lásky přikrývá ráčí, z čehož jest veliká radost těm, kteříž pravdu Páně znají, a zachovej ho dobrotivý Bože při moudrosti svaté dlouhostí dnův a radostí a Božím požehnáním na úlu panování jeho.

Mně láskou nakloněný dvojctihodný otče, já nemohu dosti vysloviti moji velikou úzkost, ve které mě můj Bůh ještě zkušovati ráčí, neb veliký boj mezi mým duchem a tělem nastává. Duch jest žádostivý pravdu pane vyznati, tělo a krev Pána našeho Ježíše hodně přijímati a jen tolik u dveří chrámu Páně jméno jeho oslavovati, však ale tělo, ďábel a svět velké protivenství činí duchu mému a mnohé ještě věci a nesnesitelné protivenství předvidá duch můj, jestli podle rozkazu Kristova bych měl vyznat jméno jeho zde v tom modloslužebném a převráceném místě, když žádná naděje není, aby mým vyznáním pravdy bylo někomu k dobrému poslouženo, nýbrž mnohem více k jejich vlastním hříchům se stane veliké rouhání a jejich svědomí to samo dokazuje, neboť v těchto horoucích pustinách jistotně ani jeden milovník pravdy Boží, ani nikde na blízku se nenachází. To jest největší smutek srdci mému, ale já jako pták v domě pustém samotný bydlím. Ačkoliv mně láskou nakloněný pane otče v temné tajnosti mohu v pravdě říci, že dost mám přátel podle tohoto světa a obzvláště ty, kteří by jistě byli největší protivníci. Šťěstí mi přejí, ale přitom všem mé svědomí není upokojeno, aniž spokojeno může býti, ale volám všemohoucímu Bohu důvěrně, aby se nade mnou smiloval a nějaký prostředek se mnou učiniti ráčil a mě odsud vysvobodil,

neboť jest moje mínění, kdybych mohl na nějakou hospodu přijíti aneb nějakou službičku pod nějakým bohabojným pánem. Chci si vyhledávati jen toliko, abych mohl při skromnosti svůj chléb míti a bez takového strachu Bohu mému sloužiti. Přitom ale žádám poníženě jejich dvojtíhodnou osobu, aby byli tak dobrotivý a dali mně ve známost, jestli posavade žádající přípuštění jsou do církve svaté, nebo tedy Kristovy jest na tom smyslu, že kdo by se víceji ohlásiti chtěl, že mají ho moc pronásledovati trestem a jsou v tom domnění, že zase budou moci nad člověka svědomím jako kdys panovati. Ačkoliv mnohé patenty jejich tuze dotýkají, však ale ovšem jemu jiný smysl dávají, obzvláště ale jsou tý naděje, že jim povoleno bude manželky sobě pojednati, to ale schvalují i také svatým písmem dokazují, že by to žádný hřích nebyl, když ale slyší, že se jim pole vezmou a z jejich osady štoly do kasy půjdou a mše darmo že sloužit budou a z vysazeného kvanta, že živi budou, to ale za veliký hřích pokládají a že jest to veliké protiventství církvi naříkají, považují jaké to bláznovství jest.

Přitom ale dvojtíhodný pane otče poroučím je i s jejich paní manželkou a všemi domácimi do lásky Pána našeho Ježíše Krista a žádám jim od všemohoucího Boha zdraví, aby po dlouhá léta ve svatém pokoji ten úřad na ně složený ve vši trpělivosti a dobrovolnosti vykonávali, a to semeno slovo Boží jednomu každému k užitku hojně rozsívali a všechněm protivníkům pravdy Boží jejich nestydatá ústa tím slovem zacpávali zde v té církvi rytířující. Dej ó Bože, abysme se někdy shledali všichni v církvi triumfující.

Dne 22. Aprili Léta Páně 1783

Jan Hovorka

Jan Virch Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 350

1782

26. září

Nám dvojtíhodný pane Institoris.

V radosti jsme přijali od jejich Milosti 29. Juli psaný list, z čeho jsme vyrozuměli, že na pana adjutanta Utze o nás známost učinili, on nám to laskavě oznámil. Původem všeho jest ten Milostpán, že my v pražských městech máme evangelického kazatele, pana faráře Schmidta, kterýž my německý řeči naučení pro naši duši prospěch za to Pána Boha chválíme.

Však ale našim milým bratrům a sestrám v německý řeči neumějícím to nic neprospívá. Tak my žádostiví jsme naši radost, které účastni jsou s našimi bratřími a sestrami sdíletí, před sebe jsme vzali, českého kazatele Evangelia svatého zvoliti, tak se nám na dvě míle cesty okolo Prahy přivtělené, sbírku činíme, doufáme, že se nám zdaří.

Těž oznamujeme jim, že jsme obdrželi psaný list 18tého 7bris od pana Pavla Těšláka, k Božimu učení oddanýho studenta, který nám ho odeslal skrze pana Jiřího Rybaiho, církve Boží čekaje úřadu kazatelskýho, radí, abychom jejich Milosti něco o něm psali, on dosavad u nás v Praze u pana mistra Wircha v kvartýru se zdržuje, tak my ujištění jsouce, že jejich Milost o nás malé stádce v Praze žádají, pro Pána Boha prosíme, aby nám této naší začáteční církvi v Praze s radou prospěšní byli, zdaliž by pana Rybaiho a nebo jinýho již zkušenějšího kazatele do pražských měst povolati měli, nebo oni o nás v Milosti pečující pán jsou, což my k nim také největší důvěrnost máme. Za to taky poníženě prosíme, aby nám o tom bez obmeškání a prodloužení psaní odeslali, abysme ve jménu Páně začítí mohli, nebo nám milostivý a dobře přející pan, jeho excelence generál Wurmser, od jeho Milosti císařské a královské dovolení opatřil.

Za kteroužto jejich milostivou péčí a starost my poníženě děkujeme a v našich nehodných modlitbách za ně se k Bohu všemohoucímu modlíme, s vědomostí také sloužíme, že s panem Jiřím Rybáiho jsme se tak umluvili, že jak oni nám ráčejí radit, že on taky bude spokojený, a tak dlouho v Praze se zdrží, až by jejich milostivou odpověď jsme obdrželi, čehož my velmi pečlivě s radostí očekáváme, a v tom se, co nejponíženěji do jejich laskavé otcovské lásky poroučíme.

Prosíme, aby nám milostivě odpustiti ráčili, že jsme tak dlouho na jejich psaný list odpověď nedali, poněvadž jsme očekávali, až zde něco víc zařídíme. S tímto listem je do ochrany Pána našeho Ježíše Krista poroučíme a zůstáváme věrné ovečky.

v Praze dne 26. 7bris 1782

Josef Wolff cum ceteris Fam.⁵⁸

Jan Josef Wirsch

Civ:⁵⁹ Novoměstský

Jan Hanzlík

Já stará vdova se budu těšit, že nám slíbí toho pana učitele poslat, kterého nám se líbilo ponejprv radit, že by nám byl prospěšný pro naši církvičku, nejprospěšněji se do jejich modliteb poroučím.

Lidmila Vodičková, vdova

---

⁵⁸ zkratka latinského slova Familiis; překlad: s ostatními přáteli

⁵⁹ z latinského civis; překlad: občan

Jan Virch Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 350

1782

9. listopadu

V Kristu Ježíši jeho svaté pravdě evangelické věrný, o nás pražskou církev pečující dvojctihodný pane.

Agnus a Zachariáš Lib. I^{mo}, Cap. V^{to}, Sen. I^{ma} etc.⁶⁰

Dostali jsme od jejich Milosti potěšitelné psaní dne 29. 8bris datované, z něho jsme právě dobrou radu (že jak bychom našeho pana učitele ad interim⁶¹ za 400 zl.⁶² a s kvartýrem zaopatřit vyrozuměli) a mile jsme se na to snesli, aby takovýma zaopatřený býti mohl, i též jejich Milosti za radu, jak bychom jej sem doprovodit mohli, poníženě děkujeme.

Přítom vědomost dáváme, že druhé psaní pod datum 2. 9bris ještě mnohem potěšitelnější jsme obdrželi, když jsme o našem věrném apoštolského ducha dvojctihodného Matěje Markoviče slova Božího kazatele nám oznámeného, že on již od své milé církve a přátel na tři neděle sobě vyžádal odpuštění, a pak se odebrati do našeho pražského města sobě umínil. A jak by nám to převelmi velikou radost nezpůsobilo, když z prvního listu my něco zarmoucení jsouce ze strany jejich, dvojctihodný pane, osoby k nám do Prahy nadějí majíce, nyní ale takového muže apoštolského (jako oni jsou) nám odeslati ráčejí. Ach, komu by to radost velikou nezpůsobilo.

Jak videtně my tu jistotu uslyšeli, napomenuli jsme naše bratry a sestry v Kristu Ježíši a všech 100 familií⁶³ jsme se snesli, tak také podle jeho Milosti císařského a královského slavného tolerančního patentu jsme písemně jednali a pro vychování pana otce ke slavnému guberniu důležitým pojištěním dne 7. 9bris jsme náš spis podali, prosíce velice za brzkou odpověď a resoluci.

Přítom taky jim vědomost činíme, že drahý Spasitel naklonil k nám jednoho vzácného pana, který při zdejším slavném guberniu vzácná osoba jest. K tomu Milost panu náš bratr pan Josef Wolff slyše o něm, že evangelického ducha jest, svou cestu mile vážil a s Boží pomocí shledal vskutku více, než-li je k slyšení. Jeho náchylnost zdejší pražské církvi a s ním rozmlouvání přes dvě hodiny důvěrně žádal, aby nám milostivě zde taky prospěšným býti ráčil, který i nám věrně poradil, jak sobě naší supliku a konsignaci na slavné gubernium

---

⁶⁰ Rozepsáno: Agnus a Zachariáš Liber primo, Capitol quinto, Sententia prima et cetera; přeloženo z latiny: Agnus (Beránek) a Zachariáš, kniha první, kapitola pátá, věta první atd.

⁶¹ přeloženo z latiny . prozatímně, s dočasnou platností

⁶² zl. zkratka = zlatých

⁶³ přeloženo z latiny: rodin

postaviti máme, nás věrně napomínal, abychom nelitujíc na to božské dílo nakládati, nýbrž že i on nám nápomocen bude. Přitom také nám přikázal na jejich dvojctihodnost bez meškání písemný list odeslati a nám od vaší dvojctihodnosti na pana superintendanta z Modry⁶⁴ stvrzeného listu, že náš pan dvojctihodný Matěj Markovič pro naši pražskou evangelickou i pro jiné církve slova Božího Evangelia dostatečný kazatel jest. Jakmile jak tu stvrzenost obdržíme, hnedka s novou suplikou a příložením toho stvrzení na slavné gubernium odeslati, hned dovolení obdržíme, jej sobě povolati, tak tehdy my v této věci co nejponíženěji prosíme nám v těch věcech neprodlévati, nýbrž co nejdříve rychlou odpověď tím stvrzeným listem od superintendanta odeslati, abysme pro našeho pana Matěje Markoviče s jeho nám milou familií tím spíše poslati mohli, s tím stvrzeným dekretem od slavného gubernia a pojištěním budoucího jeho vychování a kvartýru.

S tím za jejich laskavou péčí o nás a starost dvojctihodný pane poníženě děkujeme a zůstáváme vždy upřímní a věrní.

P. S.

Přitom poníženě žádáme, aby pro nás tu Milost měli a přiložené psaní dvojctihodnému Matěji Markovičovi dodali. Očekávající ovečky.

V Praze dne 9. 9bris Ao.⁶⁵ 1782

Josef Wolff

Jan Josef Wirch

Jan Virch Michalovi Institoris Mošovskému

rkp. fasc. 350

1782

20. listopadu

Nám milý v Kristu Ježíši dvojctihodný pane Michael Institoris Mošovský,

Přijali jsme od vaší Milosti pod datum 20. 9bris psaný nový list. Vyrozuměli jsme, že od nás poslaný list na našeho pana faráře Matěje Markoviče do Edenburku⁶⁶ odeslati, z čehož my poníženě děkujeme. Toho dne naplnění jsouc velikou radostí, neb jsme obdrželi od slavného gubernia pod datum 13. 9bris stvrzeného, pod 21. deto⁶⁷ publicírovaného⁶⁸ dekretu.

---

⁶⁴ město na jihozápadním Slovensku v okrese Pezinok; Město se nachází na svazích Malých Karpat, cca 30 km severovýchodně od Bratislavy a cca 25 km západně od Trnavy. Dělí se na čtyři městské části: Modra, Kráľová, Harmónia a Piesok. Nacházelo se zde nižší evangelické učiliště, odkud do českých sborů přicházeli luterští kazatelé, kteří si kvůli hmotné nouzi nemohli dovolit vyšší vzdělávání. KREJČOVÁ ZAVADILOVÁ, G. – STOKLASOVÁ, H. Evangeličtí kazatelé z Uher, s. 58.

⁶⁵ zkratka latinského Anno; přeloženo roku

⁶⁶ místo neidentifikováno

⁶⁷ datum; přesněji 21. téhož měsíce

⁶⁸ zveřejněného

Komu by to radost nezpůsobilo, u nás tak v hlavním městě velikou Milost Boží prokázanou, za kteréžto my milému panu Bohu dosti děkovati nemůžeme, že nám tak laskavého císaře a krále milostivě a laskavě dáti ráčil.

Že my svobodně našemu pánu Bohu sloužiti můžeme, tak jenom pozůstává našeho milého pastýře povolati, kteréžto jemu důležité pojištění a spolu s vidimirovaným⁶⁹dekretem od vysoce slavného gubernia odesíláme. A jich poníženě žádáme toto: nám dvojctihodného pana Matěje Markoviče odeslati, co se dotýče našeho pana faráře příjezdu do Prahy, povinnost naše by byla osobně pro toho drahého i jeho ostatní věci z nás některému se vypraviti. Poněvadž ví to Pán Bůh, že každý velice zaneprázdnění jsme, tak žádáme ponížené odpuštění. Na to jsme se všichni snesli a při tom zůstali, jak jejich Milost pod datum 29. 8bris nám dobře radili, že pan Matěj Markovič i s jeho milou paní manželkou po landkutscherovský⁷⁰ příležitosti, která z Prešpurku každého dne do Vídně a z Vídně do Prahy, přestěhovaný býti by snáze mohl. My prozatím napřed 50 zl. na bankocedulích odešleme na vyživenou, co se dotýče ostatních věcí, (při příjezdu formanům, kteří pana faráře jeho nám spolu s jeho milou rodinou i knihy jeho přivezou) zde vyplatíme.

Za to jich poníženě žádáme, by nám jej brzo odeslal, neb to velmi velice prospěšný bude pro venkovský lid, který ho s velikou radostí očekává, tak jako i my. Pro něho kvartýr přichystaný jest na Novém Městě u pana Josefa Wircha, paumistra⁷¹ u Černé věže na Příkopech sub. Nro⁷². 836. My spolu všichni za jejich drahou o nás laskavou péči, do které nás vzali od počátku našeho usilování o evangelického učitele, poníženě děkujeme a žádáme i dále k prospěchu v jejich Milosti nás zachovati. Náš milý bratr pan Jan Hanzlík, z jejich laskavého na něj vzpomenuti, poníženě děkuje, zdravý se chvála Pánu Bohu vynachází, že toho času, když jsme na jejich Milost psali, přítomen býti nemohl. Pan Tomáš Zicha, též s jeho milou paní, a ovdovělá Lidmila Vodičková a František Svoboda mistr kožešnický, paní Barbora Kinsbergerová, též písař těchto všech psaní František Čížek, paní Eliška Kulbrihtová, jak pod datum 29. 8bris uslyšeli jejich laskavý list, hned se u slavného gubernia k evangelickému náboženství prohlásili. Tito všichni zde podepsaní Milost jejich pozdravují.

S tím my se do ochrany Boží poroučíme a zůstáváme jejich Milosti upřímná pražská církvíčka.

Psáno v Praze dne 20. 9bris 1782

---

⁶⁹ potvrzené, schválené

⁷⁰ cesta poštovním dostavníkem, význam slova blíže: Landkutscher – Wien Geschichte Wiki. *wien.at - Infos und Services aus der Wiener Stadtverwaltung* [online]. [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: <<https://www.wien.gv.at/wiki/index.php/Landkutscher>>.

⁷¹ stavitel

⁷² pod číslem

Josef Wollf
Jan Josef Wirch
Jan Antonín Hanzlík
Josef Struna, mlynář

Josef Volf Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 594/2

1782

24. června

V Kristu Ježíši nejvyšším biskupu pozdravený v jeho svatém úřadu povolany dvojctihodný pane Institorisi,

vzkazujeme my malé stádečko v Praze přiznalé k evangelickému augšpurskému náboženství, za výmluvu žádající ne „onými“ u sv. Lukáše v kap. 14. verš 18., 19.: ale „s oním synem“ u sv. Matouše kap. 21 verš 29., že na jejich draze o nás pečující list, který jsem od Samuela studenta na jeho cestě do německé akademie v Praze přijal, odpověď nedali. Příčina ta byla, že se proti mně moji římsští katoličtí sousedi, příčinu, kterou sobě vzali, čekající na porod mojí těhotné manželky, co s dítětem budu dělati, po porodu dal jsem dítě – dceru podle katolického obyčeje do chrámu Páně donésti a pokřtíti. Nemohl se ten lid upokojit, rozkřičeli, že jsem to pro bázeň jen na oko udělal, že jsem ale dříve skrze jednoho ovčáka ve sklepě dítě křtíti dal, do vody máčel a metlou mrskal. Jak jim satan vnuknutí dal, tak jsou mě utrhal, to trvající celých šest dní, tak já i druzí zaraženi jsouce, což už nyní přestává, nebo Hospodin přikázal až potud satanovi.

Velice se mé srdce potěšilo dostav druhý list od vás a knížečku skrze jednoho Čecha, který zpátky se vracuje, slyše, že Pán Bůh milostivě dveře do Čech otevřel a učitel svatého Evangelia se v Čechách vynachází na knížete Ditrichštejna⁷³ panství v Čáslavském kraji. Nyní doufám, že ti bázlivi se budou prohlašovati k náboženství evangelickému u své vrchnosti, též také od našeho nejmilostivějšího císaře a krále prohlášeném dekretu ve Vídni dne 9. Aprili ujištění býti mohou, který soudím, (že tak křesťansky spořádán jest) jak Pán Bůh přikazuje.

Za tu dobrou radu, co nám dali pan generál Wurmser, co nejponíženěji děkujeme. U něho jsme čtyři měšťani byli, on nás laskavě vyslyšel a nás se tázal, k jakému náboženství jsme přistoupili. My, že k augšpurskému, tak nás odeslal ke svému adjutantovi, ten že taky evangelík jest, nám oznámil. U něho jsme jednali o pana pastora. My se jemu spisujeme jak v Praze, tak okolo Prahy na jednu míli cesty od Prahy, co každý na začátek příprav k službám

---

⁷³ Jan Karel z Ditrichštejna, kterému v Čáslavském kraji patřilo panství Polná.

Božím a budoucně vychování potřeby bude dáti. Doufáme, že se vynalezne více než-li 200 familií, také nám řekl, abysme se postarali, aby nám byl zachovaný pan kazatel v české a uherské řeči, že ho u regimentu za to prosejí velice lid uherský, tak mi velice prosíme, aby na pana adjutanta Utze psali, že jsou o to od nás požádání, nebo on naše jména poznamenané má, taky nás pan adjutant potěšil a z našich vyznalých jednomu paumistrovi nařídil, aby se o místo postaral na modlitební dům, že ho dají vystavět pro Garnison,⁷⁴ též německého kazatele přijíti nechají. My jsme v Praze jednoho dobrého přítele vynalezli impressorkýho,⁷⁵ který nám připověděl, že dovolení dostane knihy evangelické tisknout, jestli ale by to obdržeti neměl, tak by na sebe nechal z Prešpurku knihy přepisovat, jméno jeho jest N. N. Höchenberger.

P. S.

My doufáme, že na tento náš list od nich písemný potěšitelnou odpověď obdržíme. S tím se my do jejich i našich modliteb v Pánu Ježíši poroučíme a zůstáváme upřímní a věrní augšpurské evangelické konfese vyznavači.

Josef Wolff

Jan Hanzlík

Josef Volf Michalovi Institoris Mošovskému

rkp. fasc. 350

1782

16. října

Milosti pokoje a hojného jak duchovního, tak tělesného požehnání od Boha všemohoucího i Ježíše Krista syna skrze Ducha svatého žádáme Vám milostivý a dobrotivě k nám nakloněný pane otče.

List tento, kterýž jsme jako drahý klenot obdrželi, takové potěšení církvi naši pražské způsobil, jakého bychom se nikdy nadíti nemohli, kdyby nám již předtím vaší Milosti veliká náklonost a obzvláštní péče o ovce Kristova stáda dobře povědoma nebyla. Sám Bůh to milostivě tak zříditi ráčil, abychom ze všech stran radostí samou zaopatřeni byli. Mimo to, že jeho hraběcí Milost pan generál Wurmser k prokazování nám svých milostí vždycky a ve všem hotov jest. Máme i také nemálo se v moudrosti a milosrdenství Božím zač děkovati, že církvičku naši týž dobrotivý a laskavý Bůh tak rozmnožit ráčil, že jsme již takový počet doplnili, jaký od jeho císařské a královské jasnosti milostivě nařízen jest a k poctivému chování našeho přemilého učitele dostatečný býti může. Že pak ale ihned takovým nám od dávna žádoucím učitelem pro větší vzdělání naše v duchovním prospěchu těšiti se nemůže

---

⁷⁴ Garnizona = sídlo pro vojenskou posádku

⁷⁵ tiskař

i není' toho příčina jiná, než poněvadž okolo Prahy ležící rodiny pro doplnění počtu ke své církvi pražské připojiti chceme, že na milostivé uvážení v té věci od slavného gubernia očekáváme. A tak poněvadž těmito familiemi k nám se přivtělenými počet plný jest, ihned jsme se snesli na tom svému panu učiteli na tento rok 300 zl. pro poctivé jeho vychování vyštípiti. Jakož ale tu k Bohu naděje býti můžeme, že tak den ode dne oudů k církvi naší přibývati bude, tak i náš závazek jest, že o to pečovat chceme, aby takový učitel od nás postupně víc a víc dostával, až by se někdy v sumě 600 zl. shledati mohlo. A tatoť jest, dvojctihodný pane otče, péče naše, abychom co nejdříve učitele svého obdrželi, ostatně mnohováženou radou vaší ve všem se spravovati chceme, aniž vůle naše jiná býti má, než jaká vůle vaše jest, jakého bychom učitele povolati měli.

Neboť vaše ochotná rada, moudré uvážení a to vše což k většímu vzdělání našeho dobrého sloužiti může, velmi dobře nám známa jest. Protož také, jak toužebně žádáme, abychom již jednou hlasu svého laskavého kazatele českého poslechnouti mohli, tak nám nejvíce na srdcích leží a o to jedině Boha našeho prosíme, abychom vaší Milosti a lásky sobě získali a hlasem vaším před všemi hlasy jiných kazatelů poočerstveni býti mohli. V tom nám sám pan Ježovič, z lásky bratrské nám velmi náchylný učitel Přítržský, svojí dobrotivou radou přispěl, abychom před všemi jinými lásky a náklonnosti před vaší Milostí sobě vyzískati hleděli, jehožto moudré radě tak jsme mysl a srdce své připojili, že jsme s největší dychtivostí po vaší Milosti ihned toužiti počali.

Té tak veliké Milosti vaší kdyby nám požití od Boha všemohoucího propůjčeno bylo před všemi církvemi jinými, svoji církev bychom za nejšťastnější pokládali. Jakž pak ale ke cti žádost naše veliká jest, tak nicméně té naděje do bratří našich přešpurských býti můžeme, že by nás v tom jako začátečníků nikdy oslyšeti nechtěli a to že by naději nám k dosažení vaší Milosti mile a ochotně napomáhali.

Tento list náš zatím jest jako posel přechodný a jako krátká odpověď na list, kterýž jsme od vaší Milosti s toliko radostí přijali, jak brzy od slavného gubernia onoho milostivého uvážení obdržíme, hned s plnou správou povolení a požádání učitele k církvi vaší odešleme. Bůh zatím vaší Milost svým svatým duchem říd', my pak bratří a sestry na svých nehodných modlitbách k témuž Bohu nejvyššímu za Vaše stálé zdraví, požehnání a svaté řízení církve trvajíc zůstáváme neustále vaší Milosti.

Dáno v Praze dne 16. října Léta Páně 1782

Josef Wolff
Jan Josef Wirsch
Civ: Praž. Města

Jan Hanzlík

A brzkou odpověď co nejponíženěji žádáme, upřímní bratři

Josef Wolff

Josef Wirch

Jan Hanzlík a celá církev naše pražská

P. S.

Pozdravuje také vaší Milosti církev jiná (dle v listu vašem podotknuté rady) na panství Černokosteleckém přináležející knížeti Lichtenštejnovi, čtyři míle od Prahy v Kouřimském kraji a s největší ponížeností vaší Milost žádá, i my z křesťanské lásky též na místě jejím žádáme, aby vaše Milost z pohnutelné lásky k náboženství našemu podle vašeho líbezného uvážení jednoho výborného a zkušeného kazatele k nadejmenované církvi⁷⁶ naříditi sobě oblíbili, neboť v církvi té velmi znamenití muži se nacházejí, kteří jsou vyznání augšpurského v zákoně Páně zběhlí jsou, aby od spolusousedů svých žádných úsměšků netrpěli. Tato milá církev již povolení svého od vrchnosti dosáhla a též vrchnost i od slavného gubernia jí povolení vymoci se zavazuje. Pročež jak kazateli o svém od vaší Milosti sobě představeném ujištění budou, hned jistotu pro vychování jeho od kanceláře a povolení od slavného gubernia odešlou. Ten pak kazatel se ubezpečuje, že jak pohodlným bytem, tak náležitým platem, neboť přes 125 familií, mimo na které se ještě čeká, tu jest zaopatřen Bůh.

Josef Volf Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 350

1782

8. listopadu

V Kristu vysoce učený dvojctihodný otče pane Institorisi Mošovský,

Milost, milosrdenství a pokoj od Boha otce našeho a od Krista Ježíše Pána našeho budiž se všemi s vámi! Nejmilejší v Kristu otče náš, milý bratr pan Josef Wolff poukázal mi pod datum dne 29. 8bris v Prešpurku psaný váš líbezný a příjemný list, z kteréhožto nejenom já, ale i jiní bratři, kterým k uším anebo ke sluchu došel, jakou radostí naplnění jsme, to ani hned vysloveno býti nemůže, zatím ale vaše Milosti z takové právě otcovské starosti a péče, kterouž jistě nám vaše Milost zde představeným našim milým budoucím duchovním pastýřem dvojctihodným panem Matějem Markovičem oznamovati a ujišťovati ráčíte. My ovšem tento

---

⁷⁶ Jednalo se o evangelíky, kteří vytvořili helvetský sbor ve vesnici Kšely, dnes sbor v Českém Brodě. První kazatel, který tam zřejmě i za přispění Michala Institorise Mošovského přišel v roce 1783, byl Ondřej Kováč, studoval v Sárospataku (Blatný Potok) v Uhrách.

veliký skutek nemůžeme, než-li prozřetelnosti Hospodinově přičítati a jej velebit, jakož i za našeho nejmilostivějšího monarchu se upřímným srdcem modliti a že Hospodin tu vůli svědomí v srdce jeho dáti ráčil děkovati. Tak tedy my na vaší Milosti slovo silné se spoléhající nadzmněného budoucího našeho milého pastýře titl. pana Matěje Markoviče ochotnou radostí srdcí našich přijímáme a z důvěrnosti jemu duše naše svěřujeme. A dále co se jeho vyživení dotýče, tak jak v předešlém listu podotknout ráčili, za to já i s milým mým bratrem panem Wolffem jakožto usedlí měšťané kavírujeme⁷⁷ a stojíme tak jsouc, že tento samotný list na místě jiného upisovaný a pečetěný důvěrně a bezpečně na naší víře přijat býti může a platen býti má.

A poněvadž tento náš milý duchovní pastýř od pána Boha s vzácnou familií obdržen jest, z té tedy příčiny jak vaše Milost alespoň 400 zl., pravím čtyři sta zlatých, žádati ráčila o to nás dva nadjmenovaný, to ve skutek uvéstí, což oba také svýma vlastními rukama pro důvěrnost podpisujeme, se podvolujeme a na sebe bereme. Co se pak nadzmněné vzácné familii dotýče, tu nám opět novou radost v srdcích našich z jistých příčin (kteréž pochopit se mohou) působí. A ostatní pak věci, aby v ničem potřebném nedostatku nescházelo, když skutečně náš milý učitel sem připrovázen⁷⁸ bude, v ústním a životním jednání, jakož i o školního mistra se upřímně a věrně spravíme.

Ostatně pak vaší Milosti věděti přísluší, jak my se zde, obzvláště pan Wolff, v těch věcech chováme a jakých přátel a spolu nových bratrů v samé této přítomné chvíli nalézáme. Budiž věčnému milému Bohu čest a věčná chvála. Pan Wolff včerejšího dne ponížený Memorial na vysoce slavné gubernium zemské o povolení sem do zdejších měst pražských evangelického učitele s přiloženým vaší Milosti posledním listem podal a přitom také za starý ctikodem⁷⁹ podpis mé ruky, jakož i jiných množství, co tak na pana učitele platiti míníme, přiložil. A toto samé prohlášení za všecko platné býti má!

Dle čehož jak nejdříve od slavného regirunku⁸⁰ povolení a Creditiv⁸¹ obdržíme, takový ihned s preugeltem⁸² k vaší Milosti na našeho milého pastýře odešleme. Ještě k závěrce, není nad naší radost, jak zdejší okolostojičnosti⁸³ pro nás vyhlížejí, vaší Milosti jak v samém skutku jsou, vysloviti. A proto vaší Milost poslušně prosíme a žádáme, by tento list, ačkoliv prostý, našemu milému budoucímu pastýři dodán byl, by takový pro sebe zachování

---

⁷⁷ ručit

⁷⁸ doprovázen

⁷⁹ slovo neidentifikováno

⁸⁰ vláda, úřad

⁸¹ povolení

⁸² potvrzení

⁸³ okolnosti

měl, jehož dvojctihodnosti s nejmilejší paní srdečně pozdravujeme a na milém Pánu Bohu jak duchovního, tak tělesného požehnání spolu s vaší Milostí vinšujeme a do vašich dalších Milostí odevzdáváme a zůstáváme vašim Milostem zcela oddáni.

Psáno v Praze dne 8. 9bris Ao: 1782

Tomáš Zicha, měšťan a mlynář královského nového města Prahy

Josef Wolff, M. N. P.⁸⁴

Josef Volf Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 595/1

1783

14. dubna

V Kristu Ježíši vítězem nad smrtí zvláště pozdravený, mně mnoho vážený milostivý pane Michal Mošovský.

Nemůže já i celá pražská maličká církvička za jejich veliké dobrodiní a pečlivou starost pominulého roku, také i přítomného, odplatitelem býti, Hospodin budiž odplatitelem podle velikého milosrdenství svého.

Já strany sebe děkující jim, že péči vedou o mého syna Kristiána, o kterého jsem se radil s dvojctihodným panem farářem Markovičem, co by s ním činiti bylo, v tom způsobu pozůstává, že předešlého času možné nebylo v cvičení náboženství evangelickém, před sebe jsem vzal, aby řemeslu krejčovskému vyučen byl. Té příležitosti na vandr vyslati mezi evangelíky a tam jej vycvičiti nechal.

Ale nebeský Pán skrze našeho nejmilostivějšího císaře a krále udělati ráčil svobodné naše učení v jeho zemích provozovat. Mně náš pan farář připověděl, že jejich Milosti o to psáti bude, též i také psaní od jejich Milosti obdržel a mně oznámil, že já mého syna Kristiána do Prešpurku odeslati mohu a že stravu bez peněz, to jest oběd a večeři kus chleba, dostane. Což já s tím velmi spokojený jsem nebo doma u mě nic nad lepšího nemá. Co se dotýče sklenice piva a jiných podle jich Milosti uznaných věcí, já mile rád chci vynaložiti. Co mého syna věku dotýče, jemu již 14 let 2. Febr. minulo. Přitom jich Milost nejponíženěji žádám, aby mně po panu Janovi Hanzlíkovi, který jim tento list odevzdá, zprávu ráčili dáti. Jak na knihy, kvartýr s lůžkem a jiné potřeby ročně poslati mám, kteréžto pan Jan Hanzlík, který jak mě tak i mého syna velmi dobře povědom jest, jejich Milostí zprávu ústní o mně dá, neb jsem ho o to žádal.

---

⁸⁴ měšťan Nového Města Prahy

S tím se jim co nejponíženěji do jejich Milosti poroučím, s mým synem Kristiánem co nejponíženěji ruku líbáme a zůstáváme věrni a uznalí dobrodinci svému.

Psáno v Praze dne 14. April 1783

Josef Wolff

Josef Volf Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 595/2

1783

14. června

Mně draze vážený milostivý pane Michal Mošovský.

K vědomosti sloužím, že můj milý pan Jan Hanzlík při dobrém zdraví 12. Máje do Prahy přišel a mně od nich psaný list dodal, z kteréhož jsem vyrozuměl, jak drahý spasitel ve mě sobě věrného ač mně tělem neznámého však duchovním způsobu velmi užitečného skrze Ducha svého svatého nastrojiti, i též jsem vyrozuměl z listu na celou pražskou církev jejich laskavou radu. Věřím rád jejich Milosti, že ten list stranu dvojctihodného pana Markoviče jich zarmoutil. Příčina toho byla, že z nedůvěrování se Pána Boha z některých našich bratrů, myslíce, že při té záповědi, která se od 1. January tohoto roku se stala, totiž prohlašování se k evangelickému náboženství, žádná naděje více nebude. Ale Hospodin, kterýž má v moci srdce králů jako potůčky vod, může je, kam ráčí, nakloniti a již zas naklonil našeho milostivého císaře srdce tak, že od 30. měsíce Aprili dal cirkulář⁸⁵ prohlásit, že každý, kdo by se prohlásiti chtěl k evangelickému náboženství, prohlásiti se může, že ale tak lehce ne jako předešle. Nic na to lidé nedbají, nýbrž více než předešle se prohlašují, tak v Bohu naději mám, že naše pražská církev s okolním lidem k zrůstu přijde a tak panu dvojctihodnému Markovičovi na jeho vychování zlepšeno bude.

Tu již mého syna Kristiána jejich Milosti odesílám, neb mně nejlépe příležitost se přihodila skrze p. Jana Lorta. Žádám pro Pána Boha za trpělivost s tímto mým synem míti, nebo právě 14 let starý jest, ale 7 letému přirovnán býti může, totiž v cvičení, nebo ta příležitost k cvičení nikdy tady nebyla, abysme my mohli dítky naše k svatému evangelickému náboženství veřejně cvičit dáti. A tak já jejich Milosti tohoto mého syna pod ochranu poroučím.

---

⁸⁵ nařízení, vyhláška, listina, oběžník

Podle vašeho uznání, že by lépe bylo v Convictu než Alaneium,⁸⁶ tak každého roku 28 zl. a za kvartýr, postel a prádlo 10 zl., což učiní ročně 38 zl. (i též nějaký malý peníz), na nevyhnutelnou potřebu tj. šaty, knih, co potřebovat bude, odešlu. Jak mně jejich Milost psala, že to vydání totiž nastalé a knihy neb nějaký malý peníz jemu do ruky, podle jejich uznání jemu vydávati budu, tak já zatím na půl léta odesílám bankocedule 20 zl. při druhým půl létě odešlu 18 zl. Co se týče ostatních nevyhnutelných potřeb, ráčejí mně jenom psát, já odešlu. S tím já i moje paní manželka poníženě ruku líbáme a s našima ostatníma dítkama pěti za ně pána Boha prositi budeme, aby je ráčil ve své Milosti zachovati a zdravého života popřáti.

Našemu laskavě pečlivému o naši famílii panu upřímný v Kristu Ježíši zůstávám.
v Praze dne 14. Juni Ano 1783

Josef Wolff

Anna, manželka

Dne 14. Juni odebrali se na landkutsche z Prahy pan Jan Lorta s mým synem.

Anno 1783 dne 10. februarii habita Commissio Comissario Titl. p. z Riesenberku a Titl. pan z Gillebrandumu Actuario Hubálek M. Domine coro Titl. Domini Kraus M. Dominis praesente etiam Commissario Ecclesiastico Venerabili Domino Joanne Zatočil Curato ad Cunas Marianas. Advenit p. Josef Holomoucký.⁸⁷

Materia Commissionis⁸⁸ jest: poněvadž najevo vypadlo, že pana Josefa Wolffa syn Kristián Wolff, 13 let starý, který dle pod 10. Juli předešlého roku 1782 provedeného commissionálního protokolu ku katolické víře se dobrovolné vyznal, nyní do cvičení normálního nedochází a od svého pana mistra, kde v učení stál, skrze svou mateř odveden byl nyní, ale k nějakému na Malé Straně vynacházejícímu lutriánskému⁸⁹ kantorovi do cvičení dochází, proč za potřebu uznáno, by táž věc vyšetřena byla.

Z ohledu čehož pan otec Josef Wolff předvolán a byvše tázán, z jaké příčiny jeho syna do cvičení normálního neodesílá, se takto prohlásil, kterak po dnešního dne jemu pověděno nebylo, že nadřečený jeho syn Kristián by se ku katolické víře byl vyznal, proč taky že on v té mysli pozůstávajíc, že tak jak mladý syn se k lutriánské víře vyznal, taky starší syn k té

---

⁸⁶ Alumnát - v případě bratislavského evangelického lycea se jednalo o institut, který poskytoval studentům zdarma stravu. Convictus zde patrně označuje ubytování a stravování studentů v soukromí, které bylo kvalitnější, ale také finančně nákladnější.

⁸⁷ Zpráva o konání komise, která vyslýchala členy Volfovy rodiny ohledně náboženského vyznání jejich syna Kristiána. Je přepsána v kopii, kterou Volf posílá Mošovskému, aby o tom byl informován. Překlad z latiny: Roku 1783 dne 10. února se sešla komise za účasti komisaře z Riesenberku a Gillenbrandumu, dále za účasti písaře Hubálka a milostivého pana Krause a také v přítomnosti milostivých pánů – církevního komisaře ctihodného pana Jana Zatočila, faráře od Matky Boží. Přišel také pan Josef Holomoucký.

⁸⁸ překlad z latiny: předmětem jednání komise

⁸⁹ luterskému

víře se byl prohlásil a tak že nedávno, a sice před 14 dnima k stolu Páně na lutrianský způsob jej dovedl. Příčina ale, proč jej od P. mistra Josefa Holomouckého z učení k sobě převzal, že v tom pozůstává, poněvadž hned zmíněný pan mistr jeho syna jednou u jídla byl citelně s nožem na ruku byl uhodil.

Na což pan mistr Holomoucký namítal, že tohož chlapce z té příčiny však ne tak citelně byl uhodil, poněvadž nepochybně z návodu jemu v učení navzdory činil, nic však méně dalece přednesl, že ten chlapec v čas portinkule⁹⁰ u svatě zповědi a svatého přijímání s jeho lidma jest byl a povždy ve všem, jak katolickému křesťanu přísluší, se byl zachoval a kdyby slavný Magistrát jej poznovu k němu do učení dáti vynášel, že on jej také k sobě přijmout volen býti chce.

Josef Holomoucký

Josef Wolff

Dáleje byl syn Kristián Wolff předvolán a tázán z jaké příčiny se svou mateří z učení od svého P. mistra odešel, který následující odpověď jest dal, že on na poručení svého otce s matkou z učení odešel a že nyní sobě věc lépe předložil a nejinač, než-li při lutrianské víře pozůstati míní. A ačkoliv dalece dotazován z jaké příčiny od svého dobrovolného vyznání ku katolické víře dle protokolu komisionálního z deto 10. Juli 1782 odstupuje a nyní zase k lutrianské víře přikračuje, kdežto přeci od velebného p. faráře jemu domlouváno všemožně poznovu představeno bylo, se takto byl prohlásil, že tehdaž nejinač než z bázně ku katolické víře se byl prohlásil, nyní ale že nejinač nežli v lutrianské víře pozůstati chce.

Jan Zatočil von Lövenburk, Pharer bei Matka Boží⁹¹

Ex Copio⁹²

Zhadel⁹³ Hubálek

Josef Volf Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 595/2

1783

20. června

V Kristu Ježíši laskavě pozdravený!

Dvojctihodný a mně mnoho milý i vysoce vážený pane Michael Institoris Mošovský. Prosím, ať sobě oblíbíte tento ode mě psaný list, který jak v pánu Bohu silnou nadějí mám, že jejich dvojctihodnost při výborném zdraví vynatrefí.⁹⁴

⁹⁰ pout' – v čase první srpnové neděle

⁹¹ přeloženo z němčiny: Jan Zatočil z Lövenburku, farář u Matky Boží

⁹² přeloženo z latiny: je v kopii

⁹³ neidentifikováno

⁹⁴ při dobrém zdraví zastihne

Ačkoliv já z této důležité příčiny přinucen jsem tuto ztrátu pana Jana Borrota (studiosus),⁹⁵ kterážto po jeho odsud odchodu se vynalezla, kdežto všechno při hromadě ve futrálu se vynalezlo a zde u slavného gubernia složeno jest. Mimo to mě pan baron Kotz hned tu zprávu o tom dal, že já takové u městského pana hejtmana k pohledávání mám, nad čímž jsem se srdečně potěšil.

Přítom jejich dvojetihodnost poníženě žádám, aby ráčil pro mě tu Milost mít a mně o mém synu Kristiánovi známo učinili, kterak on se do Prešpurku dostal, což srdečně odpověď očekávati budu. S tím jejich drahou osobu do Hospodinovy ochrany poroučím a zůstávám jejich Milosti vždy k službám hotový.

V Praze

20. Juni 1783

Josef Wolff

Josef Volf Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 595/2

1783

3. září

V Kristu Ježíši pozdravený mně vysoce vážený Milost pane.

Velice jsem se potěšil, když mi pan Hanzlík vypravoval, že se zdraví ráčejí vynacházet, co mě a mé famílie se dotýče, chvála Pánu Bohu zdraví jsme. Než pan Wirch velmi nebezpečně nemocný jest tak, že těžce k dobrému zdraví naději má. Musím vyjevit, co mně mé srdce zarmoutilo, když jsem při příchodu pana Hanzlíka slyšel, že můj syn Kristián ve svém učení malou pilnost vynakládá a že začíná s jinými kamarády k nedbanlivosti přicházet. Já pak vzdálený jsa od Prešpurku, jinak sobě poradit nemohu, než moji poníženou prosbu na jejich Milost skládám, aby tak dobrotiví byli, jeho na místě mém jako otec jeho na péči sobě vzali. Že já se opovažuji to břímě na ně skládati, toho my neráčejí za zlé pokládat, neb žádného známého v Prešpurku nemám krom jejich Milosti. Ne podle těla ale podle Ducha od té doby, jak mi jistý Jan Šaška o nich vypravoval, a také skrze laskavé psaní o naši církev pečujícího pana poznávám, čehož jim Pán Bůh odplatitelem buď.

Slyšel jsem od pana Hanzlíka, že můj syn Kristián ze sebe 3 klobouky a 2 páry střevíců prodal, což mou manželku velice zarmoutilo, neb když jsme jej na cestu vydali, tak jsme jemu s sebou dali dvoje šaty, troje kalhoty, 5 košil, 3 klobouky, 3 páry střevíců, 5 párů punčoch, 5 šatků⁹⁶, 4 poltuchy⁹⁷ a všeliké malé potřeby, tak poníženě prosím, ráčejí mu

---

⁹⁵ vystudovaného, zde s teologickým vzděláním

⁹⁶ šatků=šátků

domluvit, aby toho více nečinil. Též mi po panu Hanzlíkovi vzkázal, abych jemu denně 1 krejcar na snídani přilepšil, jestli oni toho ráčejí uznávat. Já jsem s tím spokojený a ostatní, co by potřeboval, já peníze odešlu, co podle jejich uznání na něj vynaložejí neb mi to nic líto nebude, jen kdybych z něho potěšení mohl míti. Já a moje manželka do jejich Milosti se poroučíme a za ně Pána Boha prosíce, aby jim Bůh odplatiti ráčil.

Sigl v Praze

dne 3. Septemb. A. 1783

Josef Wolff

Josef Volf Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 351

1783

24. listopadu

V Kristu Ježíši pozdravený mně mnoho draze vážený Milost pane.

Vinšoval bych sobě, kdyby možné bylo jen jednu hodinu s jejich Milosti rozprávět a naši obtížnost, kterou my tady v Praze máme, přednést, neb doufám, že bych od nich rady nabyt. Když ale jináč nemůže býti, já jiné žádné rady nevím, než s tímto mým sprostným listem jich důvěrně prosím a žádám.

1. Poněvadž až posavad náš dvojctihodný pan Markovič žádnou zprávu z Vídně (na čem pozůstávat) nemá.
2. My žádáme naše slavné gubernium, aby nám zase náš dvojctihodný pan Markovič povolený býti mohl, abychom mohli zase jako kdy prve naše služby Boží konati, jestliže by se státi nemohlo, že my sobě jiného povolati míníme. Na to nám odpověď přišla, že jest nám dovoleno jiného sobě povolati, ale nadřečeného pana Markoviče nikoliv ne. A tak žádné naděje není, aby pan Markovič naším kazatelem více býti mohl, nebo pražští páni jak světského, tak duchovního stavu všichni jemu na odpor stojí.

A tak se nám hned při začátku v naší pražské církvi samé obtížnosti dály, neb jsme se domnívali, že naše církev od pražského městského lidu vzrůst vezme a až dosavad řádně prohlášení, krom nás třech usedlých měšťanů a třech neusedlých měšťanů a ostatních 12 chudobných lidí, se nevynachází. Co se dotýče venkovského selského lidu, toho se vynachází přes 100 familií, ale na větším díle chudobný lid jest, takže sotva všichni dohromady 300 zl.

---

⁹⁷ odvozeno z německého slova das Poliertuch, v překladu ubrousek, prostěradlo

shledati můžou. A přece bysme rádi měli zase tak učeného pana, jako pan Markovič jest, tak nevím sobě jak poraditi.

Poněvadž ale Hospodin nám vzbuzuje dobrodiní z cizích zemí, které nám collecti⁹⁸ na modlitební dům poslali, nebo kdyby těch nebylo, tak by pan Markovič hned při prvním půl létě od nás odejítí přinucen byl, nebo jsme letošního roku již více než 800 zl. útrat měli a naproti tomu od našich spoluvěřících sotva 200 zl. jsme přijali. Též také obtížnost máme, poněvadž až dosavad náš modlitební dům nemáme, až dosavad naše služby Boží u excelence pana generála jsme konali a nevíme, jak dlouho excelence pan generál ten dům držet bude, poněvadž on z toho velké peníze dáti musí.

Tak tehdy pro pána Boha poníženě žádáme a prosíme, aby nám k tomu nápomocni byli, aby naše pražská církev bez pastýře nezůstala, nebo se obávám, že by se nám ten vesnický veliký lid k helvétskému náboženství přidal. A tak bysme sami zůstali a našim sousedům, kteří nám to vždycky prorokují, do potupy upadli, obzvláště já, nebo mě nepřátelé naši nejvíce vinu dávají a praví, že já toho počátek jsem. Také naši lidé mě horlivě prosí, abych se o to staral, že jim těžko tak bez pastýře býti pro svátosti večere Páně, obzvláště při nemocných, nebo příklad již na dvou ženách máme, když těžce nemocné byly, od římských kněží k jejich víře přinuceny byly, též i když křtítí u nich musejí a oni takto praví: „ještě k nám rádi jdete, však již více žádného predikanta míti nebudete,“ a tak všudy na vše strany od našich nepřátel potupeni jsme. A tak poníženě prosím a žádám, aby nám zase co nejdříve pana kazatele poslali, aby ta naše církvička od nepřátelské potupy zemdlena zase občerstviti mohla. A tak doufám, že předně Hospodin nebeský a jejich Milost skrze vyslání nám sem jiného kazatele našim nepřátelům jejich potupná a utrhačná ústa zaváže.

Můj milý starý bratr pan Zicha chtěl toto přiložené psaní na slavnou konzistoř do Modry odeslati, tak mě poroučel, abych jej na poštu dal, co jsem jemu i také přislíbil a tak jemu to k vůli musím udělat. Já ale žádnou větší důvěrnost nemám jako k nim, nebo z jejich druhých listů jsem poznal, jak oni o církve české pečující jsou, a tak ten list jim odesílám, aby oni ten list dříve rozsoudili.

Přítom důvěrně žádám, aby mému synovi Kristiánovi, co na zimu potřebovati bude, podle jejich uznání dělat nechali, a co by koliv od něj vynaložili, jen mně píšou, já odešlu peníze.

A tak jich pánu Bohu nebeskému a pod jeho mocnou ochranu poroučím a zůstávám jejich Milosti věrný služebník.

---

⁹⁸ sbírka

Psal jsem v Praze

dne 24. Novemb. A 1783

Josef Wolff

Josef Volf Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 595/3

1783

24. prosince

Mně v nově narozenému Emanueli⁹⁹ vzácně vážený Milost pane.

Já, moje manželka i celý můj dům vinšujeme k Novému roku od pána Boha výborné zdraví, by jich pan Ježíš nám i našemu dítěti k dobrému po mnohá léta zachovati ráčil. Velice se divíme, že žádné psaní nám neposílají, nebo náš dvojctihodný pan Markovič pověděl, že nám brzy psátí budou. Tak se domníváme, buď že na poště psaní zůstalo ležet, anebo jaká jiná příčina jest, nevíme.

O naší církvi, v jakém stavu se vynachází, žádal jsem dvojctihodného pana Markoviče, aby on sám zprávu dal, tak mám naději, že ráčejí o tom vědět, nebo náš dvojctihodný pan Markovič chce s námi trpělivý býti, až nám pan Bůh pomůže, z čehož buď pan Bůh pochválen.

Já a moje manželka do ochrany Pána Ježíše Krista, který pro nás svoji svatou krev vycediti ráčil, jich poroučím a poníženě prosíme, aby nám ráčili brzy odepsati, cokoliv na našeho syna vynaložili, my jim buďto skrze dvojctihodného pana Markoviče, aneb jakkoli ráčejí poroučet, odešleme.

Jejich Milosti upřímný přítel v Kristu Ježíši

v Praze dne 24. 10bris A 1783

Josef Wolff

Anna, manželka

Anna Volfová Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 596/1

1784

7. ledna

V Kristu Ježíši pozdravený mně mnoho vážený milostivý pane.

Nemůžu se vynadiviti, co za příčinou jest, že já o mém synu Kristiánovi nic se dovědět nemohu, jak on se vynachází, nebo já mého muže každodenně trápím, aby on se

---

⁹⁹ tj. psáno na Štědrý den

vynasnažil to zvědět, jakož i také psaní z 24. Dec. 1783 na jejich Milost odeslal a mně s tím vždy těší, že nám ráčejí brzy odepsat. Já ale se nemohu dočkati toho, neb ve dne ani v noci spokojenou mysl nemám, nebo se domnívám, že se mu snad něco přihodilo.

Tak pro pána Boha žádám, aby ráčili bejt tak dobrotivý a mně hned odepsali, nebo my, cokoliv ráčejí mít útraty skrze nás i ty psaní, všecko zaplatíme. S tím jich do ochrany Boží poroučím a zůstávám jejich Milosti upřímná.

v Praze dne 7. January 1784

Anna Wolffová

Josef Volf Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 596/2

1784

3. července

Vysoce učený dvojtihodný nám v Kristu Ježíši laskavě nakloněný pane,
budiž s vámi Milost, milosrdenství a pokoj od Boha otce a od Pána Jezu Krista, syna otcova, v pravdě a v lásce Ducha svatého. Amen.

My jsme od vaší dvojtihodnosti na nás odeslané dva listy obdrželi a z nich vyrozuměli, jak Vy se o naší církvíčku pražskou ihned od počátku až dosavade věrně a pečlivě starati ráčíte a zajisté ten nám činěný skutek vaší Milosti od Hospodina našeho k poctění dojde. A jakož nám jeho důstojnou Milost pana Jana Laho z Krajzperku¹⁰⁰ od našeho nejmilostivějšího pana a knížete prvního v království českém konfese augšpurské stvrzeného biskupa do našich měst pražských recomendirovati¹⁰¹ ráčíte. My tehdy podle naší k nim dlužné povinnosti, jakož jsme se od počátku vaší Milosti radou řídili a tu se vši uctivostí zachovávali i tak podobně i tuto vděčně a rádi přijímáme a podle ní již také jsme se skutečně zachovali. Tak že na jeho důstojnou milost pana biskupa pod datum dne 30. Juni náš ponížený a poslušný vocator¹⁰² s přiloženým tím jejich menším listem odeslali, což milosrdný Pán Bůh pro lásku syna svého Krista Ježíše a pro milostné řízení Ducha svého svatého tohoto prvního kroku pro slávu jména svého svatého a pro vzdělání naše v dobrém milostivě ráčí řídit, spravovati a posvětit.

Co se pak dále našeho drahého pana Markoviče více dotýče, ten pan hned od počátku svého zde i až dosavade v jednom za druhém neštěstí stíhán a pronásledován jest. Předně svržení z jeho úřadu jakou těžkost a úzkost jemu způsobilo i obzvláště když zjistil, že my od

---

¹⁰⁰ Krucemburk

¹⁰¹ doporučit

¹⁰² povolávací list pro pastora

slavného regirunku na povolání sem jiného pana učitele dekret v rukou máme. Za druhé, jak již povědomo skrze tu jejich bezbožnou kuchařku (která již k tříletému špinhauzu¹⁰³ a tamnímu trestu artelírovaná¹⁰⁴ jest) jak pan Markovič, tak jeho paní manželka správou světskou do plné rady malostranské k přeslyšení císařských dekretů potahováni byli, což vše na duchovní osobu obzvláštního povážení zasluhuje.

A za třetí, což nejhroznějšího jest, jeho, totiž pana Markoviče, paní manželka s panem Schmidtem, německým kazatelem ve městě do velmi zlé pověsti, kterouž pro hanbu dotknouti nelze, uvedena jest i nad čímž my soudcové býti nechceme, ale přece nad takovou zlou pověstí a útržků nepřátel našich pohoršení i bolest trpíme a dále obáváme se, by z toho budoucně ještě něco horšího nepovstalo, ačkoliv sice pan Markovič svou paní manželku při jedné každé instanci zastoupiti a její cti hájiti se prohlašuje, než ale kam s tím se vším p. p. p.

Za čtvrté ještě jedno pozastavení, jak již i toho povědomost ráčejí mít, že pan Markovič u nás žádné stálosti nemá a podle toho nás na rozličnou pochybnost a vrtkavost přivádí a mezi tím předstírá nám, že on od té instance, kterou až do svěřeni ze svého úřadu od nás každočtvrtletně v hotovosti 125 zl. anticipato¹⁰⁵ skutečně přijímal, živ býti nemůže, a proto přídavek z přicházejících colect¹⁰⁶ žádá, což na žádný způsob býti a státi se nemůže, poněvadž proti naději nás velmi skromně colecti docházejí a z nás toliko dva jsou, kterým tento náš a zajisté slavný dům, v němž se i dostatečná biskupská rezidence vynachází, za břemeno jest a za nějž oni svou mohovitostí, jakož i za královská a městská práva dle moci a podpisu kontraktu, státi musejí. Pročež tehdy z naddotčených příčin a tak mocných jak nebezpečností plných pohnutek, které sobě laskavě k srdci ráčejí připustiti, aby se budoucím všem nesnadným a nebezpečným obtížnostem předejiti mohlo, poslušně prosíme ráčejí pro lásku tu k našemu milému přesočenému panu Markovičovi a pro lásku k naší církvi, kterou jsme za věrnou a upřímnou při vaší Milosti hned od počátku zkusili a poznali, nyní obzvláště k nám se naklonějí a jemu, panu Markovičovi, pohodlnou a dobrou faru způsobějí.

A abychom mezi tím i toho dotkli, náš vysoce slavný regirunk zemský, jakož nás ten z Vídně panu Markovičovi poslaný list od pana agenta¹⁰⁷ utvrzuje, více dobrým přítelem není, nebo on totiž sám agent při nejvyšším místě pro pana Markoviče mocně patrocíníroval, by ten důstojný úřad obdržeti mohl, ale odtud jeho snažnost vyvrácena byla a účinku toho dojíti

---

¹⁰³ vězení/ pracovní dílna pro trestance

¹⁰⁴ odsouzena k trestu

¹⁰⁵ zapláceno před splatností

¹⁰⁶ přeloženo z latiny: sbírek

¹⁰⁷ Agenti ve Vídni pomáhali sborům podle jejich vokací zajistit vhodného kazatele. Měli také kontakty u dvora a byli dobře informováni o vývoji situace.

nemohla. Práví sice náš milý pan Markovič, že se jemu dvě fary oferirujou¹⁰⁸, jedna sice v místě jménem Papa¹⁰⁹ a druhá v Rožňavě¹¹⁰, ale ta jedna i druhá jemu anstendich¹¹¹ nejsou. První, že jest v místech nezdravých a druhá od jeho přátel příliš vzdálená, my ale to vše vaší Milosti vysoké prozřetelnosti zanecháváme, jen toliko za to prosíme, aby se co nejrychleji stalo, by pan Markovič do své milé vlasti s náležitou svou ctí odebrati se mohl, což jemu k jaké potupě býti nemůže, poněvadž pan superintendent na jeho místo následovat bude, kteréžto učenlivé lásce při vaší Milosti těšíme a zůstáváme p. p. p.

Sigl v Praze dne 3. Julii 1784 r.

Vaší Milosti srdečně a vděčně pražské evangelické církve poslušní starší.

Josef Wolff, měšťan Starého Města pražského

Tomáš Zicha měšťan Nového Města

František Svoboda, měšťan novoměstský

Jan Hanzlík

Josef Volf Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 596/2

1784

31. srpna

Mně mnoho cti vážený Milost pane,

v Kristu Ježiši pozdravení ode mne i mých milých domácích laskavě vzkazují, pročez nemůžu dále zatajiti, jak se s naší církvičkou pražskou děje a co v úmyslu má. My dostali psaní 26. srpna od jeho důstojnosti pana superintendenta Laho, z něho velikou péči, kterou on má, aby evangelické náboženství mezi námi zachováno bylo, vyrozuměli jsme, i též náklonost jeho důstojnosti k nám do Prahy čím nejdříve přijíti mohl.

Též také sobě stěžoval, že naše listy na něho a jeho na nás pozdě přicházejí, neb na poště se dlouho zdržují. Poněvadž Krajzperk tuze na straně leží, tak abysme jednoho z našich poslali, který by toto naše mínění l dnech nám vyříditi mohl. Snegli jsme se jednomyslně dne 29. srpna, jak my Pražané, tak naši venkovští sousedé, aby pan Jan Hanzlík tu cestu před sebe vzal, který i také toho dne do Krajzperku a to takovou jistotou, že jsme se jeden tak druhý svojí vlastní rukou podepsali a církevním pečovtem¹¹² přitiskli, že ne jinač než aby

---

¹⁰⁸ nabízejí

¹⁰⁹ Pápa je město v západním Maďarsku v župě Veszprém, kde se nacházelo významné teologické učiliště. Zde studovala velká část kazatelů h. v. vyznání, kteří přicházeli do nově zakládaných sborů v Čechách a na Moravě.

¹¹⁰ Rožňava je město na východním Slovensku v Košickém kraji.

¹¹¹ Z německého slova anständig = slušný, přiměřený

¹¹² pečetidlo

dvojtíhodný pan Markovič tohoto měsíce září posledně u nás v Praze svůj kazatelský úřad dokonil a na místo jeho důstojnost pan superintendent úřad svůj začítí mohl.

A tak tedy pro Pána Ježíše Krista a pro jeho svaté Evangelium prosím, aby ráčili v této věci nápomocni být, aby učení evangelické v Praze v českém jazyce nevyhynulo, což by se snadno státi mohlo, neboť dvojtíhodný pan Markovič se slyšet nechává, že ani my ani konzistoř ani pan superintendent jeho z Prahy nepřipraví. Tak bych nevěděl, co by za příčinu bylo, krom jeho paní manželka, jak jejich Milosti o tom dávno slyšela, co nám na Malé Straně domácí paní vypravovala, nebo až podnes v našem modlitebním domě leccos takového slyšeti musíme. Ostatní bych příčinu žádnou neviděl. Poněvadž dvojtíhodný pan Markovič nám stále sám vypovídal a nejčko povídá, že on prve chtěl, ale nejčko že nechce. Nevinšoval bych, aby to mělo až tak daleko před světskou vrchnost přijíti, to by moc zlého z toho pojítí mohlo. Té naděje jsem, že ráčejí od počátku vstoupení do našeho pražského města evangelickému učení nápomocen býti.

S tím je do ochrany nejvyššího pána poroučím, zůstávám upřímný přítel.
Dne 31. srpna 1784

Josef Wolff

Josef Volf Michalovi Institoris Mošovskému

rkp. fasc. 596/2

1784

1. září

V Kristu Ježíši Panu našem pozdravený Milost pane.

Neráčejí mi toho za zlé pokládati, že tak často psaní má je zaneprázdnují, nebo jsem teprve včera na poštu psaní odeslal a dnes zas druhé. Tomu mě veliká příčina nutí, poněvadž jsem dnes od jeho důstojnosti psaní obdržel a z něho vyrozuměl jakoby dvojtíhodný pan Markovič toho mínění měl býti, že by jeho důstojnost toho nějakou příčinou byl, že by on z Prahy odebrati se musel. Toho pan dvojtíhodný Markovič ani pomyslití, ani řícti nemůže, ale on toho sám příčina skrze mnohokráte nám vypovídání jest též také, že by někteří z našich Pražanů byli řekli nebo se podepsali, že kdyby on dvojtíhodný pan Markovič odejítí měl, oni od církve odpadnouti chtějí. Tu se vidí věc tomu nastrojená, aby nás obtěžoval, nebo ti dobří lidé od počátku až do nynějšího času málo vidět musejí, anebo nechtějí. A kdybysme my to udělat chtěli a lid podpisu dožádali, že s tím spokojeni jsou, co my starší církve děláme skrze dvojtíhodného pana Markoviče, tak ty první na prsty bysme spočítati mohli. My jsme ještě toho dne na jeho důstojnost psali, a jestli v tom nápomocen nebude, co jsme panu Hanzlíkovi

v plnomocenství dali, že přinuceni budeme na něco jiného pomýšleti nebo od našeho předsevzetí neodstoupíme.

Proto poníženě prosíme, aby se nějaká zmatka¹¹³ nestala, ráčejí v tom nápomocni býti, s tím je do ochrany Boží poroučím.

Zůstávám věrný přítel.

dne 1. září 1784

Josef Wolff

Tomáš Zicha Michalovi Institoris Mošovskému

rkp. fasc. 350

1782

23. října

Vysoce učený dvojtíhodný nejmilejší v Kristu otče duchovní, pane Institoris Mošovský.

Milost vám a pokoj od Boha otce našeho a Pána Ježíše Krista. Nemohl se můj duch dosti naradovati, když mě váš list pod datum dne 8. octobris 1782 psaný v Prešpurku a na pana Wolffa poslaný do rukou přišel, a jistě jest se tu prozřetelnosti Hospodinově co diviti a ten veliký skutek Boží, který skrze našeho nejmilostivějšího monarchu konati, velebiti, jak se to stává, že vy dvojtíhodný otče spolu s panem Ježovičem o nás Pražany i okolní kraje země království českého, jakž z obou vašich listů vyrozumívám, právě otcovskou starost a péči vynakládáte. Četl jsem také s velikou pilností a libostí list pod datem 10. března od pana Ježoviče a pro velikou vážnost toho listu na vyřčenou památku mojí i budoucí s takovým jsem sobě slovo od slova přepsal a přitom pravím: „My, malé stádečko Kristovo, máme se co v Bohu našem radovati a vám ctihodní otcové zač děkovati, jen aby zatím milosrdný Hospodin tím spíš začaté dílo toto podle své milostivé vůle v nás i ve vás konati a dokonati ráčil.“

Dále tedy, jakž já z nadzminěného listu vyrozumívám, vaší Milosti starost a péče jest pro tato slavná města¹¹⁴ muže učeného a dobře zkušného, který by pro každý stav a každého času se zvoliti a šikovati mohl. To ovšem pravda jest, neboť ve zdejších městech mnoho učených mužů, jak duchovního, panského, tak městského stavu se vynachází, a to se obzvláště z toho souditi může, jakož nepochybují, aby i také u vás to ve známosti nebylo, že když přítomného roku proti zdejším římskokatolickým kazatelům tištěné critici do veřejnosti přišly,

---

¹¹³ omyl, chyba

¹¹⁴ Praha se dělila na 4 samostatné části – Staré Město, Nové Město, Malá Strana a Hradčany. Josef II. je posléze spojil do jednoho celku.

tu počátek na nejpřednějších dvou kazatelích a na některých kanovnících, kteří na padesátiletí primice¹¹⁵ pana arcibiskupa zdejšího kázání jedno německé a druhé české drželi se stali, od té doby vyšlo jich čtrnácté, které je všechny zachované mám, naproti tomu německý evangelický kazatel pan farář Schmidt se svými kázáními jakožto správným a čistým křesťanským učením od mnohých se velebí, z nichž první, které do tisku přišlo, já u sebe zachovávám. A protože vy nejmilejší otcové spolu s vaší slavnou evangelickou konzistoří sami lépe rozumíte, jakého my zde učitele a českého kazatele potřebujeme, který by totiž plný Duchu Kristova byl a mohl by všem naskytlým odporům pravdě Boží se mocně postavit a sobě svěřené ovečky samému Kristu získati a tuto vynacházející se zde jen toliko v několika málo osobách církvíku rozhojniti a rozmnožiti, a není k pochybnosti, že milosrdný Hospodin v tom prospěch učinit ráčí a oslaví církev svou a sebe samého v ní, jako v předešlých časech, která i také svou vlastní konzistoří se kdysi spravovala. Tak podobně i v tomto začátku potřeba vyhledává a byvše milost spolu se slavnou konzistoří takž, jakž začátek se stal. Muže dobře zkušeného, duchaplného, váženého, pro pravdu Boží stálého nám sem s prostředky sebe obrali a neodkladně nám o tom zprávu dáti sobě oblíbili, abychom my dali toho našemu vysoce slavnému zemskému regirunku o tom dokonalou zprávu poslušně předložiti a tam odtud pro našeho milého učitele a českého kazatele creditiv prositi, a k nám jej odeslati mohli. Aniž vás to milí otcové duchovní co rozpakuj, že náš milý bratr pan Wolff ve svém nyní k vám odeslaném listu v tomto těžkém začátku našemu milému pastýři nové vyživení 300 zl. vyvrhuje (on zajisté sám, o čemž jsem já dosaváde nic nevěděl), jakožto prvotina Kristu. Opovažuje se sebe samého, tu věc daleko přivedl. Otec nebeský jemu to zaplatí, zdaliž nevíme, že každý dobrý dělník hoden jest své mzdy, jen tu přitom o začátek činiti jest a k pochybnosti není, že jen jak my našeho milého učitele obdržíme, komu Hospodin srdcem hne, že se tu mnoho znamenitých familií přihlásí. Tento první skutek a začátek, jak se mnohým zdá, stal se zde od opovrženého a sprostého člověka p. W., a tak všemohoucí Hospodin obyčej míval, skrze všechny věky světa k největším svým skutkům vzdych a opovržení vyvolávati, máme toho plnou jak duchovní, tak světskou historii. Dále ještě z vaší Milosti listu vyrozumívám o vaší upřímné otcovské péči, když žádáte a prosíte o ostatní augšpurského vyznání církve. My bychom jim skrze vaši Milost k obdržení potřebných pastýřů radili, jakož i ostatkům pravých husitů pomocí přispěli. Co se těch prvních dotýče, tu již beztak na tento list o černokostelecké poddané přimlouvaná prosba se činí, poněvadž bez toho i tamní sama vrchnost, až i sám krajský pan hejtman, od zemského

---

¹¹⁵ první mše kněze po vysvěcení

regirunku povolení jim obdrželi a k tomu přidržují, aby pro vyživení pastýře sbírky činili, a také tyto dny pohledá toho, všichni evangeličtí křesťané, jichžto se okolo 100 familií vynachází, na kancelář svoláni byli a nadzminěné rozkazy slyšeli. Dle toho tedy bezpečně jestli jaký český učitel před rukama jest, takový se jim písemně od vaší Milosti do obce Kšel, na poslední počtu Planianskou¹¹⁶, kterážto obec skoro celá k náboženství evangelickému se přiznala a ta také jako za hlavu ostatních pozorována jest. Tam pravím, na mého bratra Matěje Zichu může psáno být p.

Co se pak druhých totiž pozůstalých pravých husitů dotýče, tu při těchto lidech právě věc k politováníhodná se vynachází, někdo svou nesmyslností je k tomu přivedl, tak že oni se ke confessi helvétské přihlásili a to z příčin těchto, že oni v Sasích viděli tamní služby Boží způsobem římského katolickým. Totižto díl mše v mešním rouchu a oplatkem večeři Páně posluhovati a tu příčinu k helvétskému náboženství přiznání oni pokládají a v tom dosaváde utvrzeni jsou, že oni nejinak než pod lámáním chleba sebe spokojiti nedají. Já jsem to přes některých sám zkusil a je v tom mocnými důvody přesvědčoval, neboť mně samému náboženství kalvínské zcela povědomé jest a podobným bludem i také nadzminění černokostelečtí nadchnutí byli a takovýmhle bludem naplněn je díl země od Mělníka až do Moravy a oni také jiné písmo než evangelické a bratrské (a nejvíce Amose Comenia nemají a obzvláště pak na té přemilé knížce Praxis Pietatis sobě zakládají a toho blahoslovené paměti Comenia za biskupa kalvínského míti chtějí), jestli tedy jaké střeva milosrdenství a slitování. Tomuto ubohému lidu může spomoceno býti a poněvadž oni ani žádné znamení od papežstva trpěti nechtějí, já dále vložití se v to, pokud by vaší Milosti rada mně v tom nápomocna byla, nejprředněji poděbradské panství, kdež silná církev se vynachází, na vaší Milost poukázati. Což když se stane, oni v tom začátku ujišťují se, že jim podle jejich žádosti se svátostmi večeře posluhováno bude a tou měrou také v Gracperku¹¹⁷, kde podobně tamní lid ke confessi helvétské přihlášen byl, jakž známo jest se stalo, a tím způsobem shledá se, že dílo Páně dobrý začátek vezme a státi se moci bude, že to omezení od zdejšího slavného regirunku počet 20 českých učitelů v nadzminěném dílu země se dobře potřebovat moci bude. An sice jinak ten lid čím dál do větších a větších zmatení se uvrhne, jakž se již na pardubském panství stát mělo, že mnozí z nich tam k náboženství izraelskému prohlásiti se měli. Já bych sice vaší Milosti mnohé věci psáti měl, ale však čas ani papír mně v tom nepostačuje, jen toliko nyní to žádám a prosebně svoji horlivost k vám vyjevuji, jakou žádost mám. Našeho milého českého kazatele a učitele v mém sešlém k 70ti létům věku mého vlastníma očima, obzvláště pak vaši

---

¹¹⁶ poslední ve výčtu obcí Plaňany; jednalo se o evangelický sbor v obci Kšely.

¹¹⁷ město neurčeno

Milost, jak jsem z vašich listů o vaší věrnosti ujištěn, spatřiti a milou duši mou stvořiteli a vykupiteli svému skrze ruce vaše odevzdati. A přitom milý ctihodný otče vězte, že tato má slova z horlivého srdce vyšlá slzy hojně z kropily.

A nestarejte se milý ctihodný otče o své vyživení, Hospodin Bůh všemohoucí (pravím slovy věrného Abrahama) to vše opatří a patrony takové vzbudit ráčí, že vy nade všemi českými církvemi evangelickými vrchnost obdržíte. K posledku ještě nemohu zapomenouti na mého drahého v Kristu otce pana Ježoviče, co on ve svém listu některé vzdělavatelné knížky vyznamenal, takových nyní zde v knihovně složených a lidem dávno pobraných veliké množství se vykupuje, přesto i z Uher se k nám hojně donášejí, jakož já sám takových několik kusů jsem koupil.

A poněvadž jsem s panem [...bai]¹¹⁸ u pana Wolffa to štěstí mluvití měl, jakkoli nakrátko a od něj jsem přinesl pár knížek, toho tedy také já srdečně a mile pozdravuji a vinšuji, aby v některém dílu země svou službou Kristu jeho milé ovce pásiti mohl. Přitom podobně moje stará paní vaši Milost srdečně pozdravuje a já její nynější slova také tuto stavím, kdyby pán Bůh dal, aby brzy přišel, což bysme měli radost. S tím upřímně zavírám a pravím, jestliže kdo nemiluje Pána Ježíše Krista, budiž proklat.

Milost Pána Ježíše Krista s vámi i láska má v Kristu Ježíši se všemi vámi ctihodní otcové.

Psal jsem mou vlastní rukou, vám srdečně věrný a upřímný.

V Praze dne 23. 8bris 1782

Tomáš Zicha, měšťan Nového města Prahy
z čísla 1194

Tomáš Zicha Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 363/4

1873

2. ledna

Vysoce učený dvojctihodný nejmilejší v Kristu duchovní otče, pane Institorisi Mošovský. Milost Vám a pokoj od Boha otce našeho a Pána Ježíše Krista,

Vysoce vzácně vážený pane k tomu novoročnímu vinši¹¹⁹, který náš milý bratr Wolff (ale raději lev) na vaši Milost posledně odeslal, já také se srdečnou vděčností přísazují Amen, Amen, Amen. Tak staň se a ve jménu Božím stalo se, že my v našich městech pražských na ten novoroční den, jenž byl 1. Januarii 1783 roku, z Milosti Boží ponejprve (již skrze

---

¹¹⁸ nebylo čitelné, pravděpodobně Rybai

¹¹⁹ přání

jednu bolest opuštěn) skrze našeho nejdražšího pana Markoviče, proti vůli našich nepřátel věrného a pravého pastýře duší našich, ve jménu Božím v domě u jeho excelence pana generála Wurmsera po desáté hodině s velikým potěšením duší našich konané byly. Jaká přitom radost v srdcích našich vzešla, když jsme slyšeli pravé a čisté slovo Boží hlásati. To nakrátce vypraviti nelze. Náš drahý pan Markovič, tak jakž z jeho ušlechtilého ducha a postavy poznávám, jest dojistá ten muž, jakého jsme my sobě pro tato hlavní města žádati a vinšovati mohli. Ten při těchto službách Božích shromáždění lidu, kterého znamenitá částka byla, jakž na něm spatřeno i od něj slyšeno bylo, dokonale svou spokojenost proukazoval.

K tomuto prvnímu novoročnímu kázání byl vzat za základ řeči žalm 98 O krátkosti, nejistotě a marnosti dnů člověka. Tu byly vypočítány minulého roku dny a hodiny sumovně, jednoho každého celý čas živobytí lidského, přitom vzdělavatelným naučením a se sladkým potěšením tu také byl přivedený všecken stav lidský od nejvyššího knížete země až do nejprostšího člověka, s vinšováním a s horlivou prosbou od pána Boha jednomu každému obzvláště požehnání Božího.

My tedy nehodní Pražané obdrželi a dosáhli jsme na našem nejdražším panu Markovič více, než-li jsme pro sebe žádati a vinšovati mohli a ze slušné tedy vděčnosti považovati sobě tento Boží skutek povinni jsme, kterak odtud takový se nám stal a zajisté od nejvyššího pana, kterýžto když on otvírá, žádný nezavírá, a když on zavírá, žádný neotvírá. Tak tedy předně mocí pána toho toto veliké dílo jít muselo a potom vaší Milosti věrnou péčí a starostí o nás se dokonalo.

Nyní tedy, co my nehodní Pražané tomu všemu říci máme. My zlata a stříbra nemáme a k tomu všemu nejšťastnější jsme, že ta oněch apoštolů Páně slova (hled' na nás) k našemu úplnému potěšení vaší Milosti říci nemůžeme. Přece ale z povinné vděčnosti vaší Milosti za tu všechnu o nás věrnou péči a starost ponížené a srdečné díky činíme s připojeným ještě novoročním vinšem.

Přijdiž tedy na vaší Milost požehnání, Hospodinovo požehnání, pravím takové, které kdo z nás pomysleti neboť žádati může, nejen časně, ale i věčně, a to pro veleslavné a požehnané, a i spasení plné jméno Ježíše, Amen.

Což já srdečnou láskou zavírám a přeci dle čehož moje duše s láskou vaší Milosti, ačkoliv v těle neznámém, spojena zůstává, a věřím silně trůnu Boha živého, navěky spojena zůstane, k čemuž nám rač dopomoci nejsvětější a nerozdílná Trojice Boží.

V Praze dne 2. Januarii 1783

Psal jsem mou vlastní rukou vaší Milosti věrný služebník.

Tomáš Zicha

P. S. Nebude na škodu něco z mých vlastních příběhů, které se tyto dny se mnou přitrefily, oznámiti. 30. dne 10bris byl jsem salutýrovaný¹²⁰ k duchovní komisi na Novoměstský Rathaus, tam jsem byl examinovaný na rozličné articule víry, načež jsem já odpověděl, když toho chtělo kor moc býti, aby se na mě otázky nemnožily, že já sice na všechno odpověď dáti v stavu jsem, než ale že moje odpovědi mohly by tvrdé býti, a tak jsem s pomocí Boží tu hádku odbyl. Přitom také sedm osob voláno bylo, mezi kterýmiž pan Svoboda, paní Vohánková a paní Kulbrichtová se svým panem synem a jiných nevím. Tam odtud vyzdvihnul se k našemu milostivému patronu N. N. jest guberniální rada. Toho všeho zadosti jsem učinil a o našem milém panu Markovičovi se zmínil, když se již stmívati počalo. On ale sobě toho toužil, že ho ještě ani nenavštívil, načež já maje s sebou svůj vůz, na vůz pana Markoviče vezmouc jej jemu jsem představil a odpuštění vzav odešel. Co a jaké jednání mezi sebou měli, on sám pan Markovič toho zprávu učiniti moci bude, ač bych přece něco řekl. On jej žádal, aby každý den ho navštívil mezi pátou a šestou hodinou odpoledne, obzvláště za příčinou mladého pána, též paní aby jeho paní navštěvovala p. p. p.

N. B. Příchod i odchod se obou stal sladkým objímáním.

Tomáš Zicha Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 595/3

1783

19. října

Vysoce slavná konzistoř, nám srdečně v Kristu Ježíši přemilí otcové. Milost a pokoj ve známosti Boha otce a Ježíše Pána našeho v duchu svatém rozmnožující nad námi vždycky. Amen.

Vaším Milostem nemůžeme tajné učiniti, co až dosavade s naší začáteční malou církvíčkou evangelickou pražskou se přitrefilo a jakou srdce naše radostí naplněno bylo, když z nejvyšší prozřetelnosti našeho nejmilostivějšího monarchy svobodně (po čemž i naši milí předkové srdečně toužili) náboženství evangelické provozovati jsme mohli i můžeme, když obzvláště skrze zprostředkování pana Institorise Mošovského. Od vašich Milostí nám ke konečnému potěšení k vykonávání služeb Božích a k posluhování velebných svátostí, totiž ke čtení a večerí Páně, ta drahá duše Matěj Markovič odeslán byl, za kteroužto otcovskou péči my nehodní Pražané a k nám přivtělené celé shromáždění vašim Milostem nejponíženěji a nejposlušněji díky činíme a za další milostivou ještě ochranu a pomoc v našich bídných

---

¹²⁰ Z latinského salutatio = pozdrav

okolostojičnotech prosíme a žádáme, kteréžto my tuto z nějakého dílu truchlivým srdcem poslušně vyjevujeme.

A to sice náš vysoce slavný regirunk zemský k panu Markovičovi, jakožto (prý) neposlušnému císařských dekretů a rozkazů a obzvláště pak jistého listu, kterýž bez cenzury tisknouti dal, a potom že se v mnoha psaní ve spisech na instance vydával, z úřadu kazatelského mocí dvorského dekretu svrhl a jemu takový zapověděl. Nyní tedy my jakožto ovce bez pastýře a nadto v největším posměchu a lehkosti u našich nepřátel postaveni, jiné rady a pomoci nemáme, než-li k vašim Milostem se v té největší důvěrnosti utíkati a skrze lásku Krista Ježíše prosíme, aby nám tedy na místo pana Markoviče jiný církevní učitel, kterémužto bychom duše naše svěřit mohli, a to sice neprodleně a co nejrychleji s tím dalším obsazením. Toliko samotný bez familie, kteréhož bychom my v našem těžkém začátku snáze vyživiti mohli, s dokonalým creditivem vyslán byl. Co se útraty na cestu dotýče, my ihned při příchodu našeho budoucího pastýře na sebe bereme a takové skutečně zapravíme. Jakož také na roční vyživení jeho podle naší možnosti 300 zl. připravíme, též sta zlatých ročně jemu skládati budeme a se zavazujeme. Pan Markovič sice s jeho familií naší možnost velice přetěžil, obzvláště když nám nad ten ještě svůj vocator pod datum dne ...¹²¹ mimo jiných přiminku víc předložil, že pokud mu 600 zl. ročně dávatí nebudeme, že on nás opustí a na jiné cesty pomýšlet přinucen bude, z kteréhožto vocatoru také nejprv panu Institorisi odeslán byl.

Toto vše tehdy obzvláštního a milostivého povážení zasluhuje, když my až dosaváde v těchto našich těžkých počátcích větší nežli nadjmenovaný roční stavec¹²² býti nemůžeme. Malý od nás prostých lidí a několik málo usedlých měšťanů ten tak těžce z Milosti Boží založený grunt evangelické církve v tomto hlavním městě království českého Praze zase v nic a zkázu přijítí nechati, zda-liž pak na tom celá říše německá a jiné země náboženství evangelického dílu nějakého míti nemají, a jakž by mít neměli, poněvadž bez toho celému světu známo jest, že z tohoto města předkem skrze čisté učení Jana Husa, kteréž on svou krví potvrdil a následovně skrze Martina Luthera, to pravíme, čisté Kristovo učení evangelické odtud svůj začátek a základ vzalo a do celého světa se rozprostřelo.

A protož nejmilostivější otcové, pro zachování vaší cti, podstaty a slávy Boží, které od tohoto hlavního města nadáti se můžete, račte nám milostivou radou a pomocí přispěti, by vaše učení evangelické zde zachováno a utvrzeno býti mohlo. Nebo vědomé jest, jak zde v království českém kalvínském učení se rozmáhá. Takže již skutečně té sekty 29 učitelů se vynachází a takoví již až ku Praze se rozkládají. K nimž to od naší církve, a to dílem z ohledu

---

¹²¹ Nejspíše zde mělo být napsané datum, ale místo zůstalo prázdné.

¹²² ustanovený plat

veliké stavce, kterou na nás pan Markovič žádá a míti chce, a dílem poněvadž ten zdejší lid žádného znamení od papežstva trpěti nechce. A tito kalvíni jim v tom velmi pochlebují. (Několik familií skutečně odstoupilo a k nim se připojilo a nad to k obavání jest, kdybychom my v tomto našem předsevzetí se nějak opozdili (poněvadž i také někteří z dot. kalvínského ducha se vynachází.) Aby posledně i toto město oni nějakými snažnostmi sami neobsedlali a to tím více, jak slyšeti jest, že oni již také o superintendanta a konzistoř mocně pracují, odkudž budoucně státi mocti se bude, že kalvínská sekta celé království české opanuje. Což vše k milostivému povážení zanecháváme.

Měli bychom o všem ještě mnoho věcí tuto poslušně převésti, ale na ten čas dosti buď na tom, že my Pražané podle nejvyššího rozkazu k vašim Milostem a k čistému, neomylnému náboženství evangelickému bratrskému přiznáváme a takové zde, jak nyní zase šťastně započaté jest, za vaší milostivé pomoci a fedrováním by dále z Milosti Boží zachováno býti mohlo.

Pročež zavíráme a ještě posledně vašich Milostí prosíme a žádáme, ten náš budoucí milý pastýř by co nejdříve nám vypraven byl, kterýžto že zde bezelstně potřebný jest, z toho seznati se může, že v těchto dnech dvě ženy v smrtelné nemoci postaveny římským kněžím skutečně do rukou upadly, dle čehož my sebe do vašich Milostí poroučíme a zůstáváme slavné konzistoři poslušní měšťané pražští a celá obec evangelická pražská.

v Praze dne 19. 8bris 1783

Slavné konzistoře poslušní měšťané pražští a celá obec evangelická pražská.

Josef Wolff Numero 265

Tomáš Zicha

P. S.

Někteří oudové naši pana Rybai, když tady ze studia projel a domu se navracoval, jakkoli sice se namále s ním seznámili, však přece svou důvěrnost k němu zachovávají, kterýž taky od pánů direktorů císařské bibliotéky v znamenité památce pozůstává, zda ten aneb jiný by sem poukázán byl, to vše bez našeho nejmenšího předpisování na vaší Milosti vůli se zanechává.

N. B. Aby pak na něčem nějaké pozastavení a meškání na cestě se nestalo a poněvadž nevyhnutelná potřeba nutí, my jsme se rozmysleli ihned na cestu a na výpravu 50 zl., totiž dvě bankocetle po 25 odeslati, kteréž tuto také přikládáme.

Tomáš Zicha Michalovi Institorisi Mošovskému

rkp. fasc. 596/2

1784

30. července

Nám zvláště vážený v Kristu Ježíši velice milý a dvojctihodný pane Michael Institoris Mošovský,

Při tomto uctivém pozdravení jejich důstojnosti opominouti nemůžeme vinšovati od Pána Boha všemohoucího stálého zachování na tomto světě, zdraví k prodloužení života a po smrti mezi vyvolenými v království Krista Ježíše radost věčnou.

Tak jakož zprvopočátku jejich dvojctihodnost o naši pražskou církvíčku starost a péči, jakožto věrný pastýř o ovce Kristovy, míti ráčili, tak až dosavad té naděje jsme, že nás v našich prosbách vyslyšeti ráčejí a nás bez potěšení od sebe nepropouštějí, žádáme jejich dvojctihodnost by to před sebe vzítí ráčili a dvojctihodnému panu Markovičovi faru takovou, aby jemu milá byla, opatřiti ráčili, nebo z těch dvou, které mu byly jmenovány, jedna ani druhá že mu není k libosti, před námi ta slova promluvil, že z těch žádnou nepřijímá. My se jenom toho obáváme, aby z těch jeho nestálostí nějaké roztržitosti nepovstaly, tak že by mohla česká církev v Praze tu největší škodu a zkázu trpěti, kdyby se to mělo dlouho protahovat, ukončení nepřicházet, jakož nás i za to venkovští moudří lidé žádali, abysme na jejich dvojctihodnosti poníženou žádost učinili, aby dvojctihodný pan Markovič slušnou farou zaopatřen byl a nazpět do Uher povolán byl, neb ten lid vákolně¹²³ spatřuje helvétských učitelů dobrých rad a jejich vynasnažování a jest bez toho bratrského učení povědom, tak by se snadno státi mohlo, že by dokonce všichni od nás se odloučili. S tím my ještě jednou prosíme a žádáme pro toho, který za nás smrt kříže podstoupil, aby s tím neodkládali, ale co nejspíše mohou, dvojctihodného pana Markoviče povolati ráčili. Též dvojctihodný pan Jan Laho, český superintendent, nám 25. července psaní odeslal, že jest celý jeho úmysl do Prahy se odstěhovat, jen abychom my jemu dali vědět, kdy a kterého času dvojctihodný pan Markovič by mínil z Prahy se odebrati, aby církev bez učitele dlouho nezůstala. My se na to snesli a šli jsme k dvojctihodnému panu Markovičovi a žádali jsme jeho zdvořile, aby nám oznámil, kdyby jeho úmysl byl z Prahy se odebrati. Po přátelském rozmlouvání odpověď nám dal, že již na dvojctihodného pana Jana Laho psaní odeslal, v jakém smyslu pozůstávalo, toho nám neoznámil.

S tím se jim do Milosti Boží uzavíráme a zůstáváme věrni až do smrti.

---

¹²³ v okolí

v Praze dne 30. července roku 1784

Vždycky věrní

Josef Wolff

Tomáš Zicha

František Svoboda

Johann Hanzlík

Závěr

Předložená bakalářská práce umožňuje nahlédnout do období raně toleranční doby, kdy vznikají první evangelické sbory augsburského vyznání. Editované dopisy jsou ukázkou mentality věřících v 80. letech 18. století a přibližují způsob, jak členové pražského evangelického sboru augsburského vyznání komunikovali s luterským superintendentem Michalem Institorisem Mošovským.

Tato významná osobnost udržovala velmi rozsáhlou síť korespondenčních kontaktů a to i s většinou kazatelů luterských sborů v Čechách a na Moravě. S evangelíky v českých zemích komunikoval Michal Institoris Mošovský okamžitě a to již od roku 1781, kdy byl vydán toleranční patent.¹²⁴ V Praze byla situace v roce 1782 jiná v tom, že jednotliví evangelíci zde mezi sebou nebyli v tak těsném kontaktu, ale podobně jako v jiných oblastech ani oni nebyli schopni přesně definovat své náboženské vyznání, jak to vyžadoval toleranční patent. I když v Praze panovala nejednotnost ve vyznání, Pražané si i přesto museli vybrat jednu z povolených konfesí určenou tolerančním patentem – augsburskou (luterská) nebo helvétskou (kalvínská).¹²⁵

Jedním z velkých problémů bylo povolání kazatele. Nakonec byl vybrán uherský kněz Matěj Markovič, který s přestávkami u sboru působil až do roku 1793, kdy zemřel. Za jeho působení vyvstala otázka podoby luterské liturgie a on sám zápasil s katolickým okolím ohledně své literární tvorby. To vyvrcholilo roku 1783 jeho odvoláním z postu kazatele. Po několika měsících se ukázala jeho obvinění neodůvodněná a Matěj Markovič se vrátil zpět na post kazatele.¹²⁶

Dopisy jsou analyzovány po jazykové a obsahové stránce. Psali je tři představení sboru: mlynář Tomáš Zicha, stavitel Jan Virch a řemeslník Josef Volf. Dalšími autory byli tiskař Jan Tomáš Höchenberger a člen sboru Jan Hovorka. Nejzajímavější jsou dopisy Josefa Volda a jeho manželky Anny Volfové, jež se obsahově dělí do dvou rovin. První se týkala jejich syna Kristiána, který byl poslán na studia do Uher. Starostliví rodiče měli o syna strach, a proto poprosili Michala Institorise Mošovského, aby na něj dohlédl, jelikož byl jejich jediným známým v Uhrách. Kristián měl být pravděpodobně budoucností svého sboru, protože bylo potřeba vychovat někoho domácího, kdo by se vrátil vzdělán v luterské liturgii a mohl by pomáhat s upevnováním víry v Praze v následujících letech. Z dopisů vyplývá, že chlapec studia nezvládal, nejspíše kvůli tomu že neměl pevný základ víry z domácího

---

¹²⁴ KREJČOVÁ ZAVADILOVÁ, G. – STOKLASOVÁ, H. *Evangeličtí kazatelé z Uher*, s. 37 – 38.

¹²⁵ HREJSA, F. *Dějiny české evangelické církve*. s. 46

¹²⁶ *Tamtéž*.

prostředí a původně se věroukou hlásil ke katolictví, i když patrně z donucení. Jeho přestup k luterské víře a popotahování po úřadech, které to nakonec způsobilo, jsou v editovaných dopisech také zaznamenány. Dopisy jsou rovněž dokladem každodennosti studentů na studiích v Bratislavě. Je v nich přímo zmíněno, kde studenti bydleli, co potřebovali jak na denní potřebu, tak ke studiu, a jaké finanční prostředky musela rodina Volfova na synova studia vynaložit.

Druhou rovinou bylo fungování sboru a problémy, které bylo nutné v dané situaci řešit. Michal Institoris Mošovský pomáhal s organizací příchoďů většiny luterských kazatelů z Uher¹²⁷ do Čech a na Moravu a pomáhal i s konstituováním jednotlivých sborů, což dokazuje jeho bohatá korespondence se sbory v Horních Dubénkách, Krucemburku, Vsetíně, Humpolci nebo Velké Lhotě u Dačic.¹²⁸

Zajištění platu kazatele nebylo jednoduché. Plat kazatele byl vyplácen ze jmění sboru, které pocházelo především z vybraných členských příspěvků a finanční pomoci ze zahraničí. V Praze byl problém s finančními prostředky, protože velkou část členů sboru tvořilo venkovské obyvatelstvo, od kterého nebylo jednoduché vybírat členské příspěvky.¹²⁹ V editovaných dopisech je zmíněna žádost Matěje Markoviče o zvýšení platu, protože ani při skromném žití mu jeho plat na živobytí v hlavním městě nevystačil. I přes další písemnou korespondenci zůstal kazatelův plat stejný, jen mu členové zakoupili starší vůz na dojíždění za ostatními členy sboru mimo Prahu a zavázali se k postupnému zvyšování jeho platu, až se finanční situace trochu zlepšila. Matěj Markovič ve funkci kazatele tak setrval i nadále.¹³⁰

Kvůli literární činnosti Matěje Markoviče, nestálosti, a problémům s komunikací byli členové sboru v neustálé nejistotě, zda o svého kazatele nepřijdou. Řada katolíků na něj podala ke guberniu žaloby a po několika výstrahách byl 23. srpna 1783 z úřadu sesazen. On sám se ocitl bez zajištění a pražská evangelická církev bez kazatele. Za nového kandidáta byl určen spisovatel, kněz a jazykovědec Jiří Ribay. Po skončení vyšetřování se ukázalo, že žaloba na Markoviče byla neodůvodněná a dne 5. listopadu 1783 ho dosadili zpět do jeho úřadu.¹³¹

Matěj Markovič, ač byl luterán, nakonec vedl pro sbor dvojí liturgii. Pro členy sboru žijící v Praze to byla luterská, pro venkovské obyvatelstvo v jejím okolí helvétská. Druhou, tedy helvétskou liturgii, vedl, aby se sbor nerozpadl, protože hrozil odchod těchto členů od sboru,

---

¹²⁷ NEŠPOR, Z. R. *Náboženství na prahu*, s. 75.

¹²⁸ KREJČOVÁ ZAVADILOVÁ, G. – STOKLASOVÁ, H. *Evangeličtí kazatelé z Uher*, s. 38.

¹²⁹ HREJSA, F. *Dějiny české evangelické církve*, s. 66.

¹³⁰ *Tamtéž*, s. 66-71.

¹³¹ *Tamtéž*, s. 74-76.

pokud by jim takto nevyšel vstříc. V editovaných dopisech se nachází zmínky ohledně venkovského obyvatelstva a jejich naslouchání helvétským kazatelům a o obavách, že by sbor mohli opustit nadobro.

Ve srovnání s ostatními evangelickými sbory lze tedy říci, že pražský sbor patřil mezi ojedinělé případy, protože na území Prahy vznikl nejprve německojazyčný vojenský sbor a koncem roku 1782 za podpory D. S. hr. Wurmsera si pražští měšťané založili sbor vlastní. První velký problém vyvstal již při shánění potřebného počtu věřících, který činil 100 rodin. Proto byli členové doplněni nejen z vojenského sboru, ale také z přilehlých vesnic.¹³² Další zvláštností pražského evangelického sboru byla dvojí liturgie kazatele Matěje Markoviče, který se takto snažil vyvažovat věrouku po několik let, což se mu dařilo.

Samotné ustanovení sboru, povolání kazatele, prvotní finanční problémy a shánění místa pro modlitební dům lze porovnat s ostatními sbory a v této rovině lze pražský evangelický sbor považovat za podobný ostatním vznikajícím luterským sborům.

---

¹³² NEŠPOR, Z. R. *Náboženství na prahu*, s. 250.

Seznam použitých pramenů a literatury

Seznam pramenů:

Knihovna evangelického lycea Bratislava, fond Korespondence Michala Institorise Mošovského (1756-1803), rkp. fasc. 350, 351, 363/4, 594/2, 595/1, 595/2, 595/3, 596/1, 596/2.

Seznam literatury:

BECHYNĚ, Jan. Kompaktáta. In *Historický obzor* 7, 1996, s. 1-2.

BOLOM-KOTARI, Sixtus. *Michael Blažek. Superintendent moravský a protestantská společnost pozdního osvícenství*. Disertační práce FF Masarykovy univerzity, Brno, 2013.

ČORNEJOVÁ, IVA. et al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Vyd.1. Praha, 2008, sv. 8. ISBN 978-80-7185-947-5.

MENŠÍK, Ferdinand. *Jiří Ribay . Kapitola z dějin literárních*. Vídeň, 1892. Dostupné z: <<http://www.digitalniknihovna.cz/svkhk/view/uuid:c40ebd61-5dac-43b0-a2ff-20b2219f6949?page=uuid:e9e922ec-de41-11e7-8ed4-00155d012102>>.

HREJSA, Ferdinand. *Dějiny české evangelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech*. Praha, 1927.

JUST, Jiří. *9. 7. 1609 - Rudolfův Majestát: světla a stíny náboženské svobody*. Praha, 2009. Dny, které tvořily české dějiny. ISBN 978-80-86515-92-2.

JUST, Jiří. – NEŠPOR Z. R. – MATĚJKA, O. *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*. Praha, 2009. ISBN 978-80-903632-8-1.

KOWALSKÁ, Eva. *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí: hlavné problémy jeho vývoj a a fungovania v spoločnosti*, Bratislava, 2001. ISBN 80-224-0704-6.

KOWALSKÁ, Eva. Neznámý Institoris? Pokus o portrét Michala Institorisa Mošovského (1731-1803), In *Slovenská literatúra* 47, 2000, s. 429-442

KREJČOVÁ ZAVADILOVÁ, Gabriela. – STOKLASOVÁ, Hana. Evangeličtí kazatelé z Uher – formování nové společenské skupiny. In *Cornova* 6, 2016, č. 1, s. 35-60. ISSN 18046983.

MEDEK, Zdeněk. *Na slunce a do mrazu: první čas josefínské náboženské tolerance v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha, 1982.

MELMUKOVÁ, Eva. *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě*. Vyd. 1. Praha, 1995. sv. 1-8. ISBN 80-85942-10-0.

- MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční. 2., dopl. vyd.* Neratovice, 2013. ISBN 978-80-903920-4-5.
- NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.). *Čeští nekatolíci v 18. století: mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí.* Ústí nad Labem, 2007.
- NEŠPOR, Zdeněk R. *Náboženství na prahu nové doby: česká lidová zbožnost 18. a 19. století.* Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-86971-06-6.
- NEŠPOR, Zdeněk R. *Náboženství v 19. století: nejcirkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?.* Vyd. 1. Praha, 2010. ISBN 978-80-87271-22-3.
- MACEK, Ondřej. (ed.). *Po vzoru Berojských: život i víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době.* Praha, 2008. ISBN 978-807017-088-5.
- PRAŽÁK, Jiří – HOFFMANN, František – KEJŘ, Jiří – ZACHOVÁ, Irena. *Zásady popisu rukopisů. Sborník Národního muzea, řada C – Literární historie. 28, 1983. s. 49–95.*
- SEVERA, Michal. *Vrchnostenská správa a její vztah vůči nekatolickému obyvatelstvu na vybraných panstvích východních Čech od vydání Tolerančního patentu od zániku patrimoniální správy (1781-1848).* Diplomová práce FF UHK, Hradec Králové, 2015.
- VOREL, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české.* Vyd. 1. Praha, 2005, sv. 7. ISBN 80-7185-648-7.

Jmenný rejstřík

- Bayer Gottlieb, tesař a člen sboru
s. 9
- Borrot Jan, kazatel v německém sboru Habřina
s. 10, 31
- Comenius Jan (Jan Ámos Komenský), biskup Jednoty bratrské
s. 42
- Čížek František, písař
s. 22
- Ditrichštejn Jan Karel, hrabě a majitel panství Polná
s. 23
- Ferdinand I., římský císař a český král
s. 3
- Ferdinand II., římský císař a český král
s. 4
- Ferdinand III., římský císař a český král
s. 4
- Fridrich Falcký, český král
s. 4
- Hanzlík Jan, šrotýř a měšťan, člen sboru
s. 6, 10 a dále se objevuje téměř na každé straně v editovaných dopisech
- Höchenberger Jan Tomáš, tiskař a člen sbor
s. 13 a dále se objevuje téměř na každé straně v editovaných dopisech
- Holomoucký Josef, katolický učitel
s. 30
- Houdek Josef, měšťan a člen sboru
s. 8
- Hovorka Jan, měšťan, člen sboru
s. 13, 18, 50
- Hubálek, písař
s. 30, 31
- Josef II., římský císař a český král; s. 5

- Ježovič Pavel, kazatel z Přítrže
s. 7, 25, 40, 43
- Kinsbergerová Barbora, majitelka prádelny, členka sboru
s. 22
- Kotz, baron (jméno neidentifikováno)
s. 31
- Kraus, církevní komisař
s. 30
- Kulbriřtová Eliška, prodavačka piva
s. 22, 45
- Laho Jan, krucemburský kazatel a později český superintendent
s. 11, 12, 36, 38, 48
- Lort Jan (osoba neidentifikována)
s. 29, 30
- Luther Martin, německý reformátor; s. 3, 46
- Marie Terezie, česká a uherská královna
s. 5
- Markovič Matěj, kazatel pražského evangelického sboru
s. 6, 8, 9, 10, 11 a dále se objevuje téměř na každé straně v editovaných dopisech
- Matyáš Habsburský, římský císař a český král
s. 4
- Maxmilián II., římský císař a český král
s. 3
- Miňovský Jan, měšťan a člen sboru
s. 8
- Morávková Ludmila, evangelička
s. 9
- Mošovský Michael Institoris, luterský superintendent
s. 1, 2, 7, 8, 10, 11, 13, 14 a dále se objevuje téměř na každé straně v editovaných dopisech
- Mystopol Jan, utrakvistický administrátor; s. 3
- Packo, Augustýn, tiskař narozený v Olomouci; s. 15

- Rudolf II., římský císař a český král
s. 4
- Rybai Jiří, kandidát bohosloví
s. 8, 11, 13, 18, 19
- Schmidt Christian Georg z Erlangu, kantor u německého vojenského sboru
s. 6, 11, 13, 18, 37, 41
- Siegmund hr. Dagobert z Wurmseru, generál, zakladatel německého vojenského sboru v Praze
s. 6, 7, 8, 9, 17, 18, 23, 24, 44
- Stöhr Ludvík, kantor a varhaník německého vojenského sboru
s. 6, 9
- Struna Josef, měšťan, člen sboru
s. 22
- Svoboda František, kožišník, starší pražského evangelického sboru
s. 6, 10, 22, 45, 49
- Šáška Jan, řemeslník z Myjavy
s. 7, 32
- Tešlák Pavel, kazatel v Orosláne
s. 18
- Utze, adjutant hr. Dagoberta Siegmunda z Wurmseru
s. 18, 23
- Vápenka Josef, měšťan a člen sboru
s. 8
- Virch Jan, stavitel a majitel hostince u Černé Růže, člen sboru
s. 8, 9, 10, 13, 14 a dále se objevuje téměř na každé straně v editovaných dopisech
- Vodičková Ludmila, majitelka prádelny, členka sboru
s. 19, 22
- Vojáček Jiří, měšťan a člen sboru
s. 8
- Volf Josef, starší pražského evangelického sboru
s. 6, 8, 10 a dále se objevuje téměř na každé straně v editovaných dopisech
- Volf Kristian, syn Josefa Volfa; s. 10, 13, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 50

- Volfová Anna, manželka staršího sboru Josefa Volfa
s. 30, 35, 36
- Vrána Josef, měšťan a člen sboru
s. 8
- Zatočil Jan, církevní komisař
s. 30, 31
- Zicha Tomáš mlynář, starší pražského evangelického sboru
s. 6, 8, 10, 14, 22, 27, 34, 38, 43, 44, 47, 49, 50

Místní rejstřík

- Edenburk; s. 21
- Gracperk; s. 42
- Krajzperk (Krucemburk); s. 11, 36, 38
- Kšely; s. 42
- Modra; s. 7, 20, 34
- Morava; s. 1, 4, 5, 42
- Myjava; s. 7
- Pápa; s. 38
- Plaňany; s. 42
- Praha; s. 6, 7, 8, 9, 10, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 30, 38, 39, 43, 48
- Prešpurk; s. 15, 22, 24, 26, 28, 31, 32, 40
- Rožnava; s. 38
- Uhry; s. 13, 14, 50
- Vídeň; s. 5, 12, 22, 23, 33, 37

Seznam obrazových příloh

Obrázek č. 1 – Dopis Tomáše Zichy Michalovi Institorisovi Mošovskému, 30. 7. 1784, část a)

Obrázek č. 2 – Dopis Tomáše Zichy Michalovi Institorisovi Mošovskému, 30. 7. 1784, část b)

Obrázek č. 3 – Dopis Tomáše Zichy Michalovi Institorisovi Mošovskému, 30. 7. 1784, část c)

Obrázek č. 4 – Dopis Anny Wolffové Michalovi Institorisovi Mošovskému, 7. 1. 1784

Obrázek č. 5 – Dopis Jana Tomáše Höchenbergera Michalovi Institorisovi Mošovskému, 14. 4. 1783.

Obrázek č. 6 – Dopis Jana Hovorky Michalovi Institorisovi Mošovskému, 22. 4. 1783, část a)

Obrázek č. 7 – Dopis Jana Wircha Michalovi Institorisovi Mošovskému, 9. 11. 1782, část a)

Obrázek č. 8 – Dopis Josefa Wolffa Michalovi Institorisovi Mošovskému, 3. 7. 1784, část a)

30. 7. 84 w Praze dne 30 Czerwca

Nam Szlachetne wazeny w Krystu Jezusku
 Melque myli do Dwojg Cj hodny Jone Jone
 Michael Justitoris de Mofcoy

Synomto uciwem dozdrawenj gegij d'istognoy
 opomynauib; nemujem, wynstowal; od Jana Dosa w
 sztemofaiuyso stalego zarzowan; nato onto swiete zdrowj
 i prodlajenj ziwota a po smrt; Mysz wywolany ma
 do krakowscy Krystu Jezusku Starost wietnari

Tak galoj szwo zocalku gegij Dwojg Cj hodnost
 onaj; grawoiu Episkopi Starost a zite galojto wirny
 Jastir o owe Krystowj smit; Kacizy, tak aj dosawat te
 nadziejsme, ze nas w nastij zrozba; wyslysz; Kacizy a
 nas wygoti; ten; od sebe nieprozi; szizy, zedame gegij Dwojg
 Cj hodnost byto przed; sebe wzi; Kacizy a J. E. J. Janu
 Markowit; Janu, kalowan; aby gemu; Myla byla

Mnoho lásky v. E. g. Jan Malowce by mýnil zhrady se ode-
 láti aby Egerem by vyplele vlásko nýgýstala, Myse nato smýly
 a Myse v. E. g. Jani Malowce by zhrady smýse zdvoigle
 aby nam oznamit, byby yse smýst byl zhrady se odebrati
 zhrady bym rozmlauwanj od zowid nam val, zegiz na
 v. E. g. Jana Jana laso smý odystal, wyakem smýstú
 zhradywato laso sammognamit Kim se gim do Milghj
 Kojj zawyrame a zhradywame wesny az do smýstj

w hrady dne 30 Erowene
 Roku 1784

Kojj zawyrame
 Jozef Wolf
 Tomast gijfa
 Frantisk Kowoda
 Jozan smýstj

7. 1. 84
 W Dnytu Grijstij Poydenowoj
 Mui Mnofo Sluzomy Milostivoj Jane
 Annizii se winadiviti, co za zrijcinu gost, za
 ya s mui Dnu Dnystjanowoj nic se dwiditi namofu,
 ya s on se wywafazy, wabo ya mof Muzo kazibdmis
 kazim aby on se wywafazil to zwiditi, ya toz y kaha
 Kani 24 Dec 1783 na grijstij Milost odfat, a mui s
 tim wzyly kistij za namu nacnyj byzy odfat, ya abo
 se namofu dwiditi tof, wab wa du amio nocy wzy.
 byznanu mizt namu, wabo se dwidizam, ya se
 mui swad miteo zrijedilo.
 Dab zno Jana tofa zardam, aby nacily byst
 had obnotiby a mui fund odfatly, wabo mui, co to.
 lio nacnyj mit autnoby skazy nad, y ty Kani, wst.
 cho zrijedatim, Dnu zid do ofnomy byj zomw.
 cim, a zrijstowam
 cjecij Milosti
 W Prazu Dnu 7 Januay
 R. 1784
 Anna Stohowa

10.24.2015

2. 11. 1782 Sw. Fasc: 349

W Království Českém a země Království Moravie Evangelickými
 Wicarij a náčelními Právnickými Synody zřízenými,
 dvoje v. h. hodný Jan. Právnická Synoda
 & Lib. I^{mo} Cap: V^{to} ven. I^{mo}

• Dostal, pro odpočítání Měšťáků zotroštěných
 Jan. 29. 8br. d. 1782, z nichž se
 zvaná Dobrá Rodič. ze galbouské m. p. s.
 Jan. Užitelná ad interim 2 400. p. a d. P. s.
 tímto zprávy, což z. m. i. l. a. m. l. p. s.
 se na to s. m. i. l. a. m. l. p. s. z. m. i. l. a. m. l. p. s.
 q. m. o. l. a. m. l. p. s. z. m. i. l. a. m. l. p. s.
 y. m. i. l. a. m. l. p. s. z. m. i. l. a. m. l. p. s.

Užitnou věnovanou, za m. i. l. a. m. l. p. s.
 Datum. 2. 9br. r. s. t. i. r. m. o. s. t. e. m. z. o. t. r. o. ť. e. n. i. c. k. y. s. t. i.
 s. i. n. e. v. b. i. d. e. n. y. m. l. a. m. l. p. s. z. m. i. l. a. m. l. p. s.
 z. m. i. l. a. m. l. p. s. z. m. i. l. a. m. l. p. s. z. m. i. l. a. m. l. p. s.
 z. m. i. l. a. m. l. p. s. z. m. i. l. a. m. l. p. s. z. m. i. l. a. m. l. p. s.
 z. m. i. l. a. m. l. p. s. z. m. i. l. a. m. l. p. s. z. m. i. l. a. m. l. p. s.

37. 84

Przebież ułomów, wrogaj kati bodnaw, nawn wdrishti. Poczto
kafkarie nalkoniens, fane. fane j: Budoś krogami, milost; a
milostidonybnw na fofog; od koba Alce, v od fawia. Poczto
fona Alcewa, wofrawnie; arolafice, ducfa katefo dmsn;

W gsmie od wafy dwajy kati bodnaw, nawn wdrishti. Poczto
kafkarie nalkoniens, fane. fane j: Budoś krogami, milost; a
milostidonybnw na fofog; od koba Alce, v od fawia. Poczto
fona Alcewa, wofrawnie; arolafice, ducfa katefo dmsn;

W gsmie od wafy dwajy kati bodnaw, nawn wdrishti. Poczto
kafkarie nalkoniens, fane. fane j: Budoś krogami, milost; a
milostidonybnw na fofog; od koba Alce, v od fawia. Poczto
fona Alcewa, wofrawnie; arolafice, ducfa katefo dmsn;

Resumé

The aim of this thesis is to be a small contribution to the history of the Evangelical Church of the Augsburg Confession in the Czech lands. The analysis of the correspondence brings an unusual insight into the life of the believers in the early tolerance period and the edition of letters allows to read the correspondence, in which is hidden the mentality of the believers in the 1780 – 1784.

The work is divided into four parts. The first part of the work is briefly dedicated to the general development of the Lutheran church in the Czech lands, that is the period from the publication of the Basel Compacts in 1436 to 1781, when the Patent of Tolerance was issued.

The first attempt to expand the influence of the Lutheran church took place at the congress of the Czech Utraquists, held in 1543 in Prague, the courtesy of Bohemian king Ferdinand I. Habsburg, over which ruled the utraquist administrator Jan Mystopol. He was attempting the separation from the Catholic faith and the creation of the state church following the Lutheran example. His effort was in vain.

Another important milestone was the year 1555, when the equality between Lutheran and Roman Catholic faith occurred in The Holy Roman Empire.

The next part summarizes the formation and the provisions of the Prague Evangelical Congregation, discusses the details of the application and introduces its individual members.

The penultimate section analyzes the correspondence between the members of the congregation and Lutheran superintendent Michael Institoris Mošovský, including how congregation members perceived the process of formation and constitution of their own Congregation. The biggest problem lied in the disunity of the religion in Prague and the need to choose one of the permitted confessions. Among those allowed were the Augsburg Confession and the Helvetian Confession.

Another obstacle has been the profession of the preacher. Eventually was selected a Hungarian priest Matej Markovič, who with breaks served in the Congregation until his death in 1793. During his tenure was raised the question of the forms of the lutheran liturgy, and he himself struggled with his catholic surroundings over his literary work. This culminated in 1783 when he was removed from his post of preacher. After a few months accusations were proved to be unfounded and Matej Markovič returned back to the post of preacher.

The last part of the work contains the edited letters. The cited letters are left in the original form of the Czech language and the endings of verbs in the past tense remain unchanged.